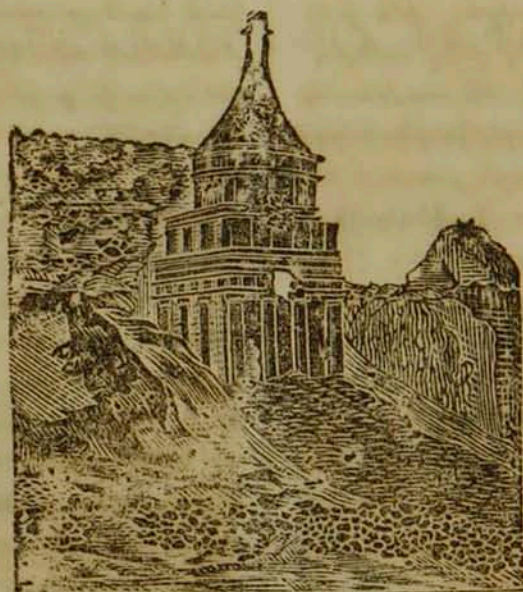

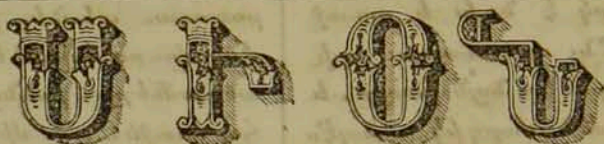
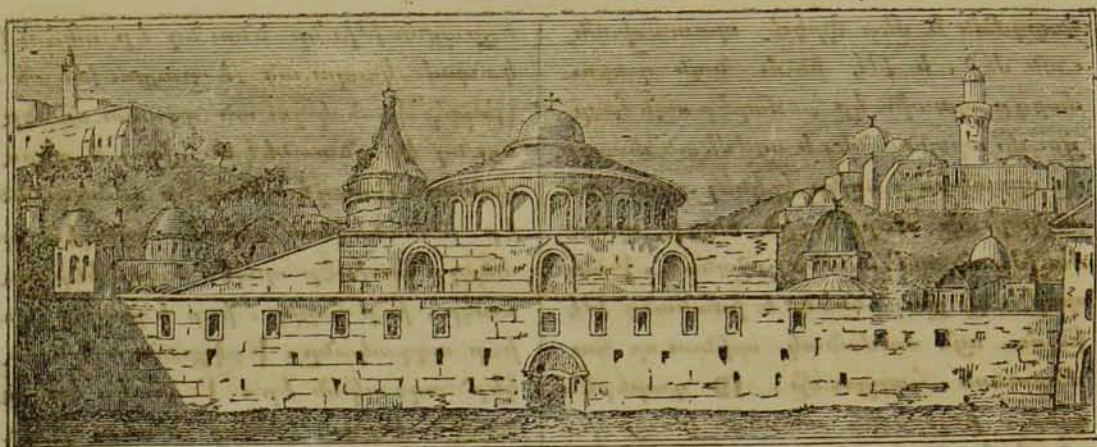
Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԼՕԳԵՅԻՆ, ԲԱՆԱԻՐԱԿԱՆ, ԳԻՐԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԵՂԱԲԵՂԱԿԱՆ

ՎԵՑԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՍԻՆՍԵՆՆՅՈՒՆ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԵՄ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՅ
1871

ՎԵՏԵՐՈՐԴ ՏՄԻԻ
ԹԻԻ 6.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՅՈՒՆԻՍ 30.
1871.

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Ս Ա Մ Ս Ր Ա Յ Ի Ն

Ղ-Ի. Ժ. 29-37.

«Եւ զի իմ ընկեր» այսպէս կը հարցնէր երբեմն փարիսեցի օրինականը։ Եւ զհարցումը տարօրինակ կերեւի մեղ այսօր, և ով որ նոյնը կրկնէ ներկայ ժամանակիս մէջ, ամօթահար կը լինի մարդկանց առջեւ։ Եւ սակայն այն դարուն մէջ, երբ օրինականը սոյն հարցումն արտասանեց, ոչ միայն ամօթ չը համարեցաւ, այլ պատիւ։ Օրինականը այսպիսի հարցումն առաջարկելով երկնաւոր Վարդապետին՝ յուսացաւ երեւիլ արդար և լիակատար օրինակս։ Հարցընելով թէ՛ «Ով է իմ ընկեր», կարծես թէ կ'ուզէր ասել. «Եւ

չը կամիմ բնաւ զանց առնել, արհամարհել և մոռանալ զոր, այլ կը փափաքիմ ամեն մարդ տիրել իբրեւ ընկեր, որ արժանի է սոյն կոչմանը։ Թէպէտ յայտնի է որ կարող չեմ ամեն մարդ ընկեր անուանել, բայց շատ կը ցաւիմ, եթէ նոյն կոչումը զայնամ այն մարդուն, որուն պարտաւոր եմ։ Եւս ինձ, ուրեմն Վարդապետ, զի իմ ընկերն, որպէս զի և ես ողջունեմ զնա իբրեւ ընկեր և վարուիմ նորա հետ իբրեւ ընկեր»։

Թէ ինչ խտրութիւն կայ նոյն դարուն և ներկայ դարուն մէջ, թէ ինչ տարբերութիւն կայ օրինականի

հարցման և մեր Վրկչի պատասխան-
ւոյն մէջ, և թէ ինչո՞ւ նոյն դարու
մարդը պատիւ կը համարէր սոյն հար-
ցումը արտասանել և այժմեան մարդը
կը պատկառի նոյնը կրկնել. այս մեծ
անջրպետը մարդկային ազգի պատ-
մութեան ամենամեծ շրջանն է: Իսկ
որպէս զի լաւ քննենք և խմանանք թէ
ինչո՞ւ այն ժամանակ օրինաւոր հա-
մարուած հարցումը, 19 դարերէն
զկնի, բոլորովին անտեղի է այսօր.
բնական և հարկ է նախ և առաջ
հարցնել՝ թէ ի՞նչ պատճառաւ օրի-
նաւոր կը համարուէր նոյն խօսքը, և
թէ արդեօք ամեն մարդիկ այնպէս
կը խորհէին, ինչպէս կը խորհէր Փա-
րիսեցի օրինականը: Այն կրկնակի
խնդիրը քննել և պարզել՝ կը նշանա-
կէ լիովին ուսումնասիրել թէ ի՞նչ
կը հասկնային մարդիկ ընկեր ասելով.
Ար նշանակէ յատուկ տեսութեամբ
զննել և ուսանիլ մարդկային ազգի
պատմութիւնը, որ սոյն յատուկ կե-
տէն առնելով խիստ կարեւոր է և
խորհրդածութեան արժանի: Անք
պիտի պատկերացնենք այս պատմու-
թիւնը, բայց նշանաւոր գիծերը մի-
այն գծելով, և այսքանը բաւական
կը համարինք մեր նպատակին հասնե-
լու համար, որ է ակներեւ ցոյց տալ
Յիսուսի Վրիստոսի գալստեան և առ-
տուածային վարդապետութեան մի
ամենամեծ ազդեցութիւնը:

Աշխարհիս նախնի դարուց մէջ,
մինչդեռ մարդկութիւնը խանձարոյ
մէջ էր տակաւին, մարդոյ մօքէ ան-
ցած չէր բնաւ այս հարցումն. « Ի՞նչ
է ի՞նչ ընկեր »: Աստուած մէկ արիւնէ
ստեղծելով ամեն մարդիկ, ամենուն
տուած էր մի և նոյն նախահարբը.
Վարդկութիւնը սերած լինելով մի
զոյգ ամուսնի, նկարագրապէս կը
կազմէր մի գերդաստան, Վարդկային

եղբայրութիւնը ծնունդ էր անձուկ
կապով կապուած եղբայրութեան:
Վարդի-Ին-ն կոչուած զգացումը՝ ծը-
նունդ էր ընտանեկան սիրոյ և գոր-
վանաց: Վարդկային սէրը զանգուած
էր ընտանեկան սիրով, այնպէս որ
մարդը կը սիրէր որպէս մարդ՝ իւր զա-
ւակը, իւր հայրը, իւր եղբայրը եւ
իւր ազգականը: Ի սկզբան ամեն ըն-
կեր՝ ազգական էր: Այսպէս էր ա-
ռաջին մարդոյ կենաց շրջանը, որ կա-
րողացաւ տեսնել իւր գերդաստանը՝
ժողովուրդ եղած՝ և սոյն ժողովրդեան
անդամները, իրենց կենդանի նախա-
հօր առջեւ, ոչ միայն իբրեւ բաղա-
քակից կը ծանաչէին զիրեար, այլ և
իբրեւ ազգական և իբրեւ եղբայր:
Այս սկզբնական հասարակութեան
կամ համեղբայրութեան կապը երկար
ժամանակ տեւեց ու զգալի մնաց, և
թէպէտ իւր յիշատակարանները ան-
հետացան, բայց իւր գաղափարը ան-
կորուստ պահպանուեցաւ աւանդու-
թեան մէջ: Վարդիկ իրարմէ հեռա-
ցան, իրարմէ բաժնուեցան, բայց
զիրար ազգակից ծանաչելու նախնի
սովորութեամբ անեղծանելի մնաց այն
զգացումը, որուն յետ ժամանակաց,
Վարդի-Ին-ն անունը տրուեցաւ:

Այս կետէն կարող ենք ծանաչել
Աստուծոյ նպատակը և խորհուրդը:
Երբ ասաց Աստուած իւր պատկե-
րակից ստեղծած արարածներուն. « Այ-
ճեցէք և բազմացարուք », ոչ միայն
կամեցաւ երջանկութիւնը առաւե-
լու և իւր պատկերը բազմացընել
երկրիս վրայ, այլ կամեցաւ նաեւ
ստեղծել մի ամենամեծ գերդաստան,
որոյ իւրաքանչիւր անդամները պար-
տաւորութեամբ կապուած լինին,
ինչպէս իրարու հետ, նոյնպէս և ի-
րենց Արարչի հետ:

Ամեն մարդիկ կոչուած էին յամե-

նայն զօրութենէ փառաւորել՝ թէ՛ տմենասուրբ և ամենաբարի Նստուածը, յորմէ կարողութիւն և ընդունակութիւն ստացած էին, և թէ՛ օգնել միմեանց իրենց գերագոյն նպատակը լիովին կատարելու համար, որ էր սիրելով զմիմեանս՝ փառաւորել զՆստուած: Նայն նպատակը և նայն սէրը պէտք է որ կապէր և միացներ մարդը՝ մարդոյ հետ, գերգաստանը՝ գերգաստանի հետ, ազգը՝ ազգի հետ: Իսկ անհատներու տարբեր բռնաւորութիւններն ու տարբեր աւազանները, ցեղերու տարբեր կազմուածն ու խառնուածը, ժողովրդոց տարբեր դիրքն ու պիտոյքը, ուրիշ նպատակի համար չլին, բայց եթէ աւելի զգալի կացուցանել, որ իւրաքանչիւր մարդիկ, խորհրդաւոր կերպով, կախուածն ունին իրարմէ, փոխադարձ կարօտութեամբ կապուած են միմեանց հետ և անդադոր պարտաւորուած են միմեանց փոխադարձ օգնութեան կարեւորութիւնն զգալ: Նմեն պէսպիսութիւնք, ամեն գիմադիր յատկութիւնք պէտք է որ ձուլուէին աստուածային անտեսութեան անհուն խորհրդոյն մէջ, համօրէն մարդկութիւնը պէտք է որ լինէր իբրեւ մի մարդ Նստուածոյ առջեւ, հազարաւոր եւ բիւրաւոր ձայները պէտք է որ լինէին իբրեւ մի ձայն, իբրեւ մի դաշնակաւոր նուագ, իբրեւ մի անընդհատ օրհներգութիւն երախտագիտութեան և երկրպագութեան:

Սարգկանց առ միմեանս ունեցած սոյն յարաբերութեան մէջ պէտք էր ահա որ աճէր, եւ զօրանար աստուածսիրութեան և մարդասիրութեան սուրբ զգացումը, այն սքանչելի սէրը կամիմ ասել, որ խսպառ տարբեր է ուրիշ ամեն սիրոյ զգացումներէ, երբ անարատ է, երբ պղտորուած չէ մար-

մասիրութեամբ, երբ զանգուած չէ շահամոլութեամբ, ունակութեամբ, կանխակալ կարծիքով և արեան ուժով և երբ պահպանած է այն յատուկ ամբօնութիւնը, որ բնաւ չուրիշ ուրիշ մարմնաւոր յօժարութեանց մէջ: Եթէ, իբրեւ մարդ, չունինք սոյն ամբօն սէրն առ մարդիկ, ընտանեկան զգացումները, արեւնական համակրութիւնը և հայրենեաց խանգը կարող չեն երբէք անասուններէն բարձրացնել զմեզ, և այս մասնաւոր զգացումները այն ժամանակ միայն կարող են սիրոյ սուրբ անունը կրել, երբ կատարելաբար զործուած են Հոգւովն Նստուածոյ և ճշմարիտ աստուածսիրութեան ու մարդասիրութեան երկնաւոր հիւթով կազդուրուած և ուռճացած:

Ինչ չըկարծուի բնաւ, թէ մենք դիտաւորութիւն ունինք դատապարտել կամ նուազեցնել այն զգացումները, զորս բնութիւնը ներշնչած է մեզ, և որոնք սահմանուած են աստուածային անհուն խորհրդով, որ նա խաղրթութեան աստիճաններ լինին մեր համար դէպ ի գերագոյն սէրը վերաթեւելու: Նստուած կարող էր անշուշտ ամեն մարդ առանձին առանձին ստեղծել ի հողոյ, և յաջորդական նորանոր տրարչութեամբ յարատեւել մարդկային ցեղը, բայց չըկամեցաւ այսպէս առնել: Նա հաճեցաւ գերգաստանը մարդոյ շուրջ բոլորել և իւրաքանչիւր անդամները փոխադարձ կարօտութեամբ իրարու հետ կապել եւ սոյն խորհրդաւոր ազգակցութեամբ՝ ընտանեկան հասարակութիւնը հաստատել: Որդիական, ամուսնական, հայրական և քաղաքակցական՝ արդար և բնական գորովանքներու մէջ է, որ կը կրթուի, կը բացուի և կը փայլի մեր սիրելու ըն-

դունակութիւնը և կարողութիւնը, Մտուածոյ իմաստութեան և բարութեան յատուկ տնօրէնութիւնն է այս, որ սիրելու մերձաւոր առիթներ եւ ստիպողական միջոցներ մատակարարած է մեզ՝ մեր կարողութեան չափով և մեր որրանին մօտ: Յովհաննէս առաքեալն ասաց. «Եթէ դք առիցէ, թէ սիրեմ զՄտուած և զեղբայր իւր ատիցէ, սուտ է. որ ոչ սիրէ զեղբայր իւր՝ զոր տեսանէ, զՄտուած՝ զոր ոչն ետես, զիմօրդ կարիցէ սիրել:» Ա. Յով. Դ. 20:

Ոչ ապաքէն այս խօսքերը լիովին իրաւունք կուտան մեզ՝ այսպէս ասել մեր կողմէն. — Եւ մարդը, որ իւր տեսած և ճանաչած եղբայրները չսիրէր, ինչպէս կարող է սիրել այն եղբայրները, զորս ոչ տեսած է և ոչ կը ճանաչէ: Ով որ չսիրէր այն անհատները, որոց հետ Միստիկականութիւնը կապած է մասնաւոր անձուկ կապով, կարող չէ նա երբէք սիրել այնպիսիները, որոց հետ կապուած է միայն ընդհանուր կերպիւ: Սեր գիտակցութիւնը կը համոզէ զմեզ և կարող ենք առանց տարակուսելու ասել, որ իւր ազգականաց և մերձաւորաց բարեբաղդութեան համար անտարբեր եւ զոյ մարդը՝ կարող չէ երբէք անկեղծօրէն զգալ եւ խորհիլ ընդհանուր մարդկութեան շահը: Ինկեղծ և ճշմարիտ չէ նաեւ այն արտակերպին մարդասիրութիւնը, որ կը ձգտի ազգակցութիւնը թողուլ և միայն հայրենիքը սիրել, հայրենիքն ու ազգը թողուլ և միայն մարդկութիւնը սիրել, կենդանիքը թողուլ և մեռեալները սիրել: Ով կարող է երբէք, առանց գերդաստանի՝ ազգ երազել, առանց ազգի՝ մարդկութիւն և առանց կենդանեաց՝ ննջեցեալներ: Սէրը աստիճաններ ունի և սիրոյ կա-

տարածին դիմելու համար՝ հարկ է քանի մի սանդուղներ վերտնել: Եւ ետարանը ոչ միայն չմերժէր, այլ և յատկապէս մասնաւոր սիրոյ պատուէրներ կ'աւանդէ: Զին և Սորուխտի ամեն սուրբերը յարգած և գրկած են մասնաւոր սիրոյ կապերը: Եւ ինքն Յիսուս Քրիստոս ցոյց տուաւ իւր անձին մէջ կատարեալ օրինակ որդւոյ, բարեկամի և քաղաքակցի: Եւ գեղեցիկ տիպար էր ծընողասիրութեան, բարեկամութեան և հայրենակցութեան:

Եւ սակայն պարտինք խոստովանիլ որ ընդհանուր մարդասիրութեան ընդունակութիւնը, կամ, աւելի պարզ ասել, մարդը՝ որպէս մարդ սիրելու կարողութիւնը՝ բարձր է եւ գերագոյն մեր մասնաւոր սիրոյ ամեն գործունէներէն: Որչափ պակաս են սիրոյ օժանդակիչ պարագայք, որչափ զերծ է մեր սէրը մասնաւոր յօդիչ առիթներէ — շահասնդրութենէ, ունակութենէ, կանխակալ կարծիքէ, արեան զօրութենէ — միով բանիւ, որչափ կըզգանք մենք, որ մենք կը սիրենք զմարդ՝ միայն Մտուածոյ կնիքը իւր ճակտին վրայ ունենալուն և մեր օգնութեանը կարօտ լինելոյն համար, այնչափ վսեմ է մեր սէրը և արժանի ճշմարիտ սիրոյ անուն կրելու. վասն զի անարատ է, վասն զի անբիծ է և անխառն: Երբ այս եղանակաւ կը սիրենք, յայտ է որ կը սիրենք մենք որպէս Մտուած, որոյ մարդասիրութիւնը ինքնաբերական է և անպայման և հիմնուած չէ բնաւ յարակից պարագաներու վրայ: Որչափ հոգեւոր է մեր սէրը, այնչափ նման է աստուածացին սիրոյն և աւելի կը մօտեցնէ զմեզ Մտուածոյ և կը միացնէ նորա հետ: Ովով բանիւ, մեր ունեցած մասնաւոր սիրոյ շատ կամ սակաւ գործունէք-

ներով մենք հաւասար ենք մեզմէն ըստորին կենդանի արարածներուն . իսկ մեր ունեցած ընդհանուր սիրով մենք պատկերակից և սիրակից ենք Աստուծոյ : Տարակոյս չը կայ , որ անասունները առանց գորովանաց չեն և նոցա քանի մի տեսակները խիստ յայտնի են այս մասին . բայց չկայ նոցա մէջ բնաւ՝ սիրոյ այն վեհ և ընդհանուր բեղմնաւորութիւնը , որ յատուկ է միայն հոգեւոր արարածոյն , այսինքն մարդոյն : Այս հոգեւոր սէրն է ճշմարիտ սէր : Այս սէրն է , զոր պարտինք յաւելուլ մեր ամեն սիրոյ վերայ : Պէտք է որ ամեն մարդ այս սիրով ուսանի սիրել իւր զաւակը , իւր ամուսինը , իւր ազգականը և իւր բարեկամը : Այս հոգեւոր սէրն է բնական և համակրական սիրոյ համեմիչ աղբ : Առանց հոգեւոր սիրոյ , աւմեն զգացմունք , ամեն գորովանք , ամեն սէր , ոչ այլ ինչ են , եթէ ոչ կիրք , տենչանք , ունակութիւն , վարագուրեալ ինքնասիրութիւն , որոնք վայրագար կը կրեն սիրոյ գեղեցիկ անունը :

Ամենաբարի Արարիչը կամեցաւ , որ հոգեւոր սէրը լինի մարդկային բնութեան ամենէն փառաւոր գարդը , ամենէն գեղեցիկ կատարելութիւնը , ամենէն սքանչելի միջոցը , որով կարենան մարդիկ հանրական միաբանութեամբ կատարել իրենց պատուիրած մեծ գործը , որ է փառաւորել զԱստուած երկրի վրայ : Այլ տեսներէ , թէ ի՞նչ սքանչելի իմաստութեամբ արմատացուցած և հաստատած է Աստուած սիրոյ զգացումը մարդոյ սրտի մէջ : Այլ տեսներէ , թէ քանի եղանակներով և քանի միջոցներով ապահոված է այն զգացման գոյութիւնը : Քանի՞ քանի՞ նշաններ , դիմեր և պայմաններ կան , որով մար-

դը պարտաւորուած է ընկեր ճանաչել ամեն մարդ առհասարակ : Ամենքն ունին նոյն կաղնուածքը , նոյն կերպարանքը , նաեւ նոյն կարօտութիւնը , նոյն կախումն , նոյն վտանգները եւ նոյն թշնամիքը : Ամենքն ունին հաւասարապէս՝ մտածութիւն , լեզու , խիղճ և գիտակցութիւն : Ամենքն ունին կանոն արդարութեան և զգացում՝ ճշմարտին : Ամենքն ունին կարօտութիւն ապաւինութեան և հաւատոյ առ Աստուած : Ամենքը կը փափաքին զգայական կեանքէն աւելի լաւագոյն կենաց և երկրաւոր երջանկութենէն աւելի լաւագոյն երջանկութեան : Ամենքն ունին գաղափար անմահութեան և ծարաւ յաւիտեանականութեան : Վերջապէս , երկիրս անիծուելէն ի վեր , ամենուն զգալի է աղբիւրանկութիւնը , ամենքը կը կրեն այս ցաւը և ամենքը արժանացած են պատուիրանազանցութեան դառն հետեւանքներուն Իայց աւանդ , որչափ կը նշանակենք այն կէտերը , որովք պէտք է միանային մարդիկ , այնչափ կը մօտինք նոցա մահաբեր բաժանման եւ անմիութեան առաջին պատճառին : Ինչպէս կարող էր մարդ , իւր Արարչէն հեռանալէն զինի , իւր Արարիչը անպատուելէն զինի , յարգել նորա պատկերը և կնիքը արարածի ճակտին վրայ : Իւր անձը Աստուծոյ մէջ նախապատիւ համարող մարդուն համար ուրիշ ի՞նչ էակ կարող էր սուրբ համարուիլ բովանդակ տիեզերաց մէջ , Ի՞նչպէս կարող էր կենդանի մնալ ընկերի սէրը այն ապականուած սրտին մէջ , ուր ցամքած էր սէրն առ Աստուած : Սարդը , Աստուծոյ հեռանալով , թիւնաւորեց իւր սիրտը այնպիսի յօժարութիւններով , որոնք յարակից են անձնասիրութեան , որոնք մի մասն են ինքնասիրութեան

և այնքան անկախ են կամքէն, որ իսկոյն լոկ անասնական բնազդման կ'ենն թարկեն զմարդ: Այլ մարդն Աստուծոյ հեռացաւ, սկսաւ որպէս անասուն սիրել, և ոչ որպէս Աստուծոյ: Այլ աստուծոյին կնիքը մարդոյ ճակտէն ջնջեցաւ, ընկեր անունը եւս ջնջեցաւ, և սոյն բառը կորսնցուց այն իմաստը, զոր սահմանած էր Աստուծոյ: Արդիկ եղան լոկ նմանակիցներ և ոչ թէ ընկերներ: Հասարակութեան և մարդկային վսեմ միութեան զգացումը պղտորեցաւ, չքացաւ: Վիպաց պատահմամբ միայն երբեմն համակրութիւն եղաւ այս ինչ կամ այն ինչ անհատներու մէջ. մարդ անունը միայն յարգ ներշնչեց առ մարդ, տառապելոյն ցաւալի տեսքը միայն գութութեւ գորով արծարծեց մարդոյ սրտի մէջ. բայց ընդհանուր երջանկութեան փափաքը, հասարակաց կատարելագործութեան իղծը, երկնաւոր Հօր փառաց և նպատակին համեմատ մարդկային մեծ գերդաստան կազմելու ընդհանուր միտումը և մըրցումը՝ անհետացաւ սրտերէն: Ասանաւոր աննմանութիւններն ու տարբերութիւններն աւելի երեւան ելան, քան թէ նմանութիւնը: Արտաքին վարք ու բարք, սովորոյթք, կարծիք տարբեր լեզուք և գոյնք, տարբեր աստիճանք մտաւոր մշակութեան, անհաւասարութիւնք աստիճանի և բազդի, այս առ երեւոյթ դիպումնները ջնջեցին մարդկային հիմնական նմանութիւնը: Այս դիպումններու մէջ սկսան մարդիկ եղբայրական տիտղոսներ փնտռել քան թէ մի Արարչի արարած և մի Հօր զաւակ լինելոյն մէջ: Այնուհետեւ ընկեր կոչուեցաւ միայն ազգականը, բարեկամը, դաշնակիցը և երբեմն քաղաքակիցը: Ասանաւոր ընկերութիւնները կարծես թէ

աւելի ամրացան, բայց ոչ այնքան իրերեւ ընկերութիւն, որքան իբրեւ նիզակակցութիւն դաւադրութեան: Արացան մարդիկ բայց ոչ այնչափ սիրելու համար, որչափ միասին առելու համար: Վերդաստանները ամրացան և զօրացան գերդաստաններու դէմ, դասակարգերը՝ դասակարգելութեւ դէմ և ազգերը ազգերու դէմ: Այգաց նկատմամբ մանաւանդ կարող ենք նշմարել թէ ինչքան այլալեցաւ, չքացաւ ընկեր բառի մեծութիւնը, գեղեցկութիւնը և գաղափարը, զոր Աստուծոյ ամենայն խնամով տալաւ որած էր մարդոյ սրտի մէջ: Ախտանձը, կասկածը, անխտահաւատութիւնը և առեւելքութիւնը գոգցես բընական փոխադարձ յարաբերութիւններ եղան ազգերու և ժողովուրդներու մէջ, և այս թշնամական միտումները աւելի յաճախեցան իրարու դըրացի ազգերու մէջ: Տարակոյս չըկայ որ տգիտութիւնը աւելի նպաստեց սոյն չարիքներուն: Վասն զի մարդիկ կ'երեւակայէին թէ՛ մինչեւ մի ազգ չանկանի և չը կործանի, միւսը կարող չէ կանգնիլ և երջանկանալ, ինչպէս որ վաճառականութիւնը թիւր գաղափարաւ ըմբռնողները կրկարծեն թէ՛ մէկուն հարստութիւնը միւսին կուրատեան մէջն է անշուշտ: Արցախի թըշնամանք է սոյն գաղափարը Աստուծոյ Ախիախնամութեան դէմ: Բայց ուստի՛ կարող էր ծնանիլ այսպիսի գաղափար, եթէ ոչ սկզբնական անկեղծ հաւատոյ ջնջումէն: Վասնի՛ մեծ յանցանք է այս գաղափարն ինքնին: Ուստւորութեան յառաջադիմութիւնը սկսած է արդէն փարատել այս նախապաշարումները, ազգազգի մօտեցնել և ժողովուրդ՝ ժողովուրդէն: Բայց ինչպէս որ տգիտութիւնը միայնակ կարող չէր ժողովուրդները իրար

մէ բաժանել և խորշեցնել, եթէ Մստուծոյ հայրութեան մէջ գտնէին մարդիկ իրենց փոխադարձ եղբայրութիւնը, նոյնպէս և լոկ կրթութիւնը կամ գիտութիւնը, մարդիկ միայն շահով իրարու հետ կապելով կարող չէ ճշմարտապէս ընկեր առնել միմեանց՝ սըռտով և հոգւով: Թէ մեզիտութիւնը և թէ գիտութիւնը երկուքն ևս անկարող են իրենց հակակիր ազդեցութեան մէջ: Շահը, գիտւն դատողութիւնը ինքնին կարող չեն այնպիսի ընդհանրական եղբայրութիւն ստեղծել, որ արտաքին պատճառներէ չը խախտի և չը թուլնայ, եթէ չունին կանխապէս այն ներքին և աստուածային սկզբունքը, որուն վրայ հիմնուած է եղբայրութիւնը: Մտուծոյ հեռանալով կործանուած՝ եղբայրութեան գեղեցիկ չէնք՝ Մտուծոյն մօտենալով և սիրելով կը կանգնի և ոչ թէ լոկ գիտութեամբ:

Յառաջ քան Յիսուսի Քրիստոսի գալուստը, որ, ըստ կանուխ մարգարէութեան, պարտ էր «հաշտեցնել երկիրս երկնքի հետ» և որուն «կը պատկանէր համօրէն ժողով ժողովոց», աշխարհը եւ մարդկութիւնը անհաշտ ցեղերու բաժնրւած էր, որոց իւրաքանչիւրն, իրեն զօրանալուն և երջանիկ ապրելուն համար, անշուշտ կարեւոր կը համարէր միւսները նուաճել և տը կարացնել: Գարալի կամ ալալի անունը, ամեն երկիրներու մէջ, թշնամանաց տխուր և անխնայ ու նախատանաց նշան եղած էր: Նոյն իսկ Մտուծոյ ժողովրդեան (Իսրայելացւոց) մեծ մասը, այս կատաղի ազգայնութեան հոգին այնպիսի ծայրայեղութեան մը դած էր, որ շրէյք, միւս միաբան ազգաց առջեւ համարուած էին խնայի հանդարտ մարդիկ: Պօղոս առա-

քեան անգամ, որ նոյն ազգէն ծնած էր, սոյն կոչումը կու տար իւր ազգին՝ բարկութեամբ և արտասուօք: Իրաւ է որ, մեր բացատրած կէտերուն նկատմամբ, Մտուած ինքն պատուար մի կանգնած էր շրէյք և միւս ազգաց մէջ: Իայց սոյն պատուարաւ կամէր Մտուած կռապաշտութենէ անջատել Իսրայելացիքը և ոչ թէ մարդկութենէն: Մտուծոյ այս պարզ և սուրբ դիտաւորութիւնը այլալուծ էր նոցա մտաց մէջ: Նոքա յայտնապէս ցոյց տուին իրենց վարքով, որ կարող են կռապաշտութիւնը սիրել և կռապաշտները ատել: Նոցա մեծամտութիւնը զօրացած էր իրենց առ Մտուած ունեցած անհաւատարմութեան հետ: Որչափ կը խառնակէին նոքա այլազգեաց հետ, այնչափ կ'ատէին մարդկութիւնը: Ներողամտութիւնը և մեղկութիւնը միասին կը զօրանային նոցա մէջ: Կարճ ասենք, երբ Յիսուս Քրիստոս երեւեցաւ աշխարհի վրայ, ամեն ազգաց մէջ Իսրայելացիք այն ազգն էին, որոց աւելի կարեւոր էր մեր բացատրած վեճ գասն, այսինքն մարդասիրութիւն: Ոչ շրէյք պատմութեան մի այլ շրջանի մէջ, և ոչ ուրիշ ազգաց մէջ, բայց շրէյք, գուցէ մարդ հաւմարձակէր, իւր արդարութիւնը հրաշակելու գաղտնի յուսով, հարցնել այսպէս բացարձակ. «Ո՞վ է իմ ընկերն»: Ստածենք մի անգամ, որ հարցնողն սոսկական մարդ չէ, այլ վարդապետ օրինաց, վարդապետ օրինաց Մտուծոյ:

(Շարունակելի)

ՆԱՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Ռ. ՈՂԶՈՒԹԵԱՆ

(Հարունակութիւն, տես թիւ 1)

ԳԼՈՒԽ Բ.

Նստողական կեանք :

Չիք ինչ ներհակ բնութեան մարդոց եւ կազմուածոց մարդկային մարմնոց քան նստողական կեանքն : Սակայն յայս դաս պարունակին նախ՝ բովանդակ իդական աւելք . եւ երկրորդ՝ ուր են բազմութիւն ձեւաւ կերտաց, անգ մեծագոյն մասն արական սեռի կազմէ զնստողական կեանք : Երկրագործութիւնն է առաջին, ամենագուտ եւ յոյժ առողջարար միջոց քան զայլ ամենայն գործառնութիւնս : Իայց յոյժ սակաւք հետեւին այսմ, գորով զհետ մտեալ առաւել արդիւնարար միջոցաց, ամենեւին անսխորթ լինին այս գլխաւոր եւ պիտանի աշխատասիրութեան :

Որք կարծեն թէ երկրագործութիւնն միայն չէ բաւական պատաշտեցողանել զամենայն բնակիչս երկրի եւ բառնալ զկարօտութիւն մարդկան, սխալին յոյժ, զի երկրագործութիւնն է գլխաւոր միջոցն տնական հարստութեան, որպէս փորձիւ տեսանի . զի ուր կարօտի մշակութիւնն, անգ տիւրէ եւ աղքատութիւն եւ թշուառութիւն : Չիք հաւատարմութիւն վիճակի տուրեւառողաց եւ ձեռակերտ աշխատողաց . զի այսօր հալարք հալարաց են զբաղեալ ի գործ յաջող, եւ ի վաղիւն անկեալ ի վնաս, ի կորուստ, յաղքատութիւն եւ ի թշուառութիւն : Իայց ոչ է այսպէս դրութիւն մշակողաց երկրի, զի ուտեն նոքա լեռութեամբ զարդիւնս

վտտակոց իւրեանց եւ ինուն զամենայն պիտոյս կենաց, եւ են երջանիկ քան զամենայն մարդիկ : Թէ եւ նստողական գործառնութիւնք, որպիսի են կոշկարութիւն, հիւսնութիւն, գերձակութիւն, ժամակազմութիւն, ոսկերչութիւն, պատկերահանութիւն եւ այլն, կարի հարկաւոր են յամենայն տեղիս . բայց եւ չէ պարտ ումեք նուիրել զանձն իւր միանգամայն ի սոյն պիտիս ի բոլոր կեանս իւր . կարէ եւ հնար իսկ է զբաղել եւ յայլ գործունեաց աշխատասիրութիւնս, որով ոչ երբէք վնասի, այլ եւ օգտի յոյժ . քանզի անընդհատ մնալ ի նրստողական գործառնութիւն ինչ պատճառէ մեծ ինչ վնաս առողջութեան :

Ոչ վնասի որ նստելով յաւուրն ի հինգ կամ ի վեց ժամս . բայց եթէ պարտաւորեացի նա նստիլ ի տասն կամ յերկուսասն ժամս, անկասկած անտագնեալ լիցի փութով :

Ոչ միայն ի պակասութենէ կրթութեմ վնասին նստողական կեանք, այլ եւ ի փակեալ օդոց՝ զոր նոքա շնչեն . քանզի հասարակօրէն տեսանի ի բազում տեղիս, յորս տասն կամ երկու տասն գերձակք կամ այլ նստողական աշխատանքք խմբեալ ի միում փոքրիկ առանձին սենեկի, ուր հազիւ է տեղի միոյ անձին ազատ շնչելոյ, եւ յայսպիսի դրութեմ հարունակին նոքա ի բազում ժամս ի միում նուագի . բազում անգամ եւս ձգի գործն մինչեւ ցերեկոյ, յոր պարտաւորին վառել զծրագունս, որոց ծուխ ապականեալ զօդն, մեծ վնաս պատճառէ շնչառութեան . քանզի օդն՝ որ անդրէն ներշնչի, յոյժ վնասէ պարզման թութին, ուստի յառաջ գայ լերդահաղ եւ այլ լանջային գանգատ, որք գրեթէ հասարակ են ի մէջ նստողական աւրուեստաւորաց :

Նոյնպէս և աղտոյի հոտ քրտանց բաղնաց ՚ի մի վայր շուամբերոյ առաւել անստօղջ առնէ զօղն, և վտանգ տեղւոյն յոյժ առաւելու, զի եթէ մին ՚ի նոցանէ ունիցի զվատթար թոք կամ այլ մի սասկար ակտ ինչ, և նորա որք մերձ առ նովաւ նստին, ստիպեալ չընչել զնոյն օդ, անհնար է նոցա աղտո մնալ ՚ի վտանգէ :

Հաղիւ երբէք գտանի, զի տասն կամ երկուստասն ՚ի նստողական աւրուեստաւորաց խմբեալ ՚ի միում անձուկ տեղւոյ, իցէն ամենեքեան քաջառաջք, զի եթէ մին ՚ի նոցանէ իցէ ակտաւոր, յատկապէս բմբռնեալ ՚ի թորոցաւութիւն, անկասկած փոխին ինմանէ և միւսքն : Սպասեմ և վասն այնց, որք եննին խմբովին ՚ի միում փակեալ սենեկի, զի եթէ իցէ ՚ի մէջ նոցա հիւանդ կամ ակտաւոր որ, լաւ է անջատել զտեղի նորա, որ ոչ միայն բարի է վասն առողջացն, այլ և վասն հիւանդին իսկ :

Նշոյքիկ ոք հետեւին նստողական գործառնութեց, որպիսի են կօշ կակորք, դերձակք, կորոցադորք, հիւսանք, և այլն, հասարակօրէն նստին միշտ կորացեալ գրութեամբ, որ կալի մնասակար է. զի կորացեալ գրութիւնն խախտնէ զամենայն կենսական շարժաւածս, և անկասկած մեծ վնաս պատճառէ առողջութեան : Սի այսպիսի արուեստաւորք միշտ ունին զգանգատ անմարտողութեան, վերացաւութեան, զխացաւութե, լանջացաւութե և այլն, որք յառաջ գան ՚ի կորացեալ գրութեան և ՚ի պակասութեան կրթութեանց, բանպի կերակուրն որ պարտ է ուղղորդութե և ՚ի գործողութեան միանանց յառաջ վարիլ, այլ այսպիսի գրութեամբ ճշն չեալ յաղիան, պատճառէ անմարտութիւն, պնդութիւն որովայնի, վերակա

տութիւն և ակտ ակտնդանաց, որք յաճախ են ՚ի նստողական արուեստաւորս : Ուր չեք կրթութիւն, չեք և պատշաճապէս կատարումն կղիղանաց, և յաւելուածոյ թարախք որք պարտին ընդ կղիղանացն արտաթորիլ, մնալով ՚ի մարմնի, պատճառեն սէսսպէս մնասակար ակտս :

Կորացեալ գրութիւն մնասէ նաև զթոքն, զի յորժամ այս գործարան ճնշի, ոչ կարէ օդն աղտոօրէն մուտ տանել յամենայն մասունս նորին, և սխալ ՚ի նա օդ ըստ չափու, յոր և գոյանան պոլսքք, որ և եղբի թորացաւութե, թող զի և յորժամ այս գործարան մնասի, հիւթք մարմնոյն փութով աղականին և սպառի բոլոր կազմուածն մոտողական ակտիւ :

Նստողական արուեստաւորք ճշն շողական գրութեամբ ոչ միայն վնասեն զաղիան և զթոք, այլ և զներքին ամենայն մասունս մարմնոյ, զի շրջանաւորութիւն արեան և հիւթոց ՚ի սոյն մասունս խախտնէալ պատճառէ նուաղութիւն, որով և բաղումք կորուսանեն միանգամայն զկարողութիւն տից : Նա և ՚ի պակասութեան շրջանի արեան և հիւթոց յառաջ գան բոր, բոս, ակտալից սրալորք և այլ մնասակար ակտք մարմնոց, զորս բժշկել բաւում անգամ անհնար լինի. միայն օգտաւետ միջոց բժշկութեան այսց են՝ կաթն կովու, բանջարք և կրթութիւն ՚ի բաց օդի :

Թեպէտ և նստողական արուեստաւորք սովորեալ գրով ՚ի սոյն եղանակ վարելոյ զկենսա, չունելով բնաւ յօժարութիւն կրթութե, որ է գրել խաւոր միջոց պահպանելոյ զառողջութիւն իւրեանց, ուստի և անհնարին է աղտո կալ ՚ի վեր յիշատակեալ վտանգացն, բայց ես ոչ զանց արարից կարգել աստ զբանի մի պատշաճ կար-

գաղթութիւնս վասն այսպիսի անձանց, առ ՚ի աղատ պահելոյ զինքեալ նրա ՚ի պէտպէս վտանգաւոր ակտիւ, զոր յուսամ հաճեցին նորա բնդու նիւ սիրով և կատարել ՚ի սրտէ :

Արդէն նշանակեցաւ թէ, նրա տողական արուեստաւորք վնասին ՚ի կորացեալ գրութենէ, վասն որոյ պարտին ամենայնիւ զգուշանալ, զի կամ կանգնեալ կամ ուղղորդ նստելով գործեցեն, որչափ և բնութիւն գործառնութեց նոցին պահանջիցէ կամ թոյլ տայցէ :

Նաև պարտին ստէպ փոխել զգրութի նստելոյ իւրեանց, և ոչ նստիլ ընդերկար ՚ի միում ժամանակի, այլ և երբեմն թողուլ զգործն և երթալ ՚ի ճեմել, հեծանել ՚ի ձի, վազել, կամ առնել զայլ գործունեայ զբօսանս, որով հնար իցէ զարթուցանել զկենսական զօրութիւն իւրեանց :

Կորացեալ գրութիւն նստողական արուեստաւորաց է առաւելապէս ՚ի սովորութենէ քան ՚ի պարտաւորութենէ, քանզի հնար է արտորաստել աստ սեղան մի ըստ չափու գործաւարայն, և նստիլ շուրջ զսեղանովն կախեալ օտիւք, կամ եթէ ցանկացին եղեալ զստան ՚ի վերայ յենարանի, քան նստիլ ծնգածալ ՚ի գետնի, ուր և իւրաքանչիւր անձին մարթէ յատկացուցանել զընդարձակ տեղի, յոր հնար լիցի նոցա հեշտութեամբ նստիլ ՚ի գործ, և շնչել աղատ առանց վնասելոյ միմեանց :

Վնասյն նստողական արուեստաւորք պարտին կարի զգուշութեամբ մտադիր լինիլ մօքրութեան մարմնոյ, զգետուց և տեղեցին՝ ուր գործեն, քանզի նոցին գրութիւն, գործ և տեղի մեծապէս պահանջէ զայս, զի ոչ ինչ այնչափ նստատէ առողջութեան նոցին, որչափ հաստատուն մտադրու-

թիւն մօքրութեան, և որ անփոյթ կայ այսմ, մեծ վնաս պատճառէ առողջութեան իւրում :

Նստողական անձինք մեծաւ զգուշութեամբ պարտին պատրաստ կալ ՚ի գիտարամարս և ՚ի քամատ կերակրոց, և զոր ինչ կերիցեն, և ըմպիցեն մի իւցէ անժամանակ և անդր քան զչափն : Օ ՚ի նորա որք աշխատին արտաքոյ տան, զոր ինչ և կերիցեն՝ զիւրեաւ մարտն, բայց ոչ է այսպէս և ՚ի նստողական անձինս, վասն որոյ չէ պարտ նոցա ուտել ինչ կրկին նախ քան զմարտն զառաջինն, զի անմարթութիւն ուտելեաց և ըմպելեաց պատճառէ սաստիկ և վնասակար ջերմն և այլ ակտա :

Նյապիսի անձինք խոնջեալ ՚ի վատտակոց և առ ՚ի նորոգել զգօրութիւն իւրեանց, բարեդր է ժամ մի հեծանել ՚ի ձի կամ քայլել ուրեք ՚ի գաշտակոյրի, յորմէ առաւել օգուտս գտանիցեն քան ՚ի ջերմ ըմպելեաց, զոր բազումք ՚ի նոցանէ սովոր են ստէպ ՚ի կիր առնուլ, քանզի զօրաւոր ըմպելիք ներհակ են ամենևին այսպիսեաց խառնուածոց, յորոյ և պատճառի մեծ վնաս առողջութեան :

Նշաւելու քան զամենայն օգուտ կար և արժանաւորագոյն կանոն պահանջելոյ զառողջութի նստողական կենաց՝ զի ամենայն քր ՚ի նոցանէ ճշգիւ յամենայն առաւօտու նախ քան զերանէն ՚ի գործս իւր, ժամ մի կամ երկուս մշակեցէ՝ զկտոր մի գետնոյ իւր իսկ ձեռամբ, բրբլով, փորելով, սերմանելով և մաքրելով զգետինն յանպիտան խոտոց, զայս առնելով նուիրէ անձին երկուս օգուտս, մի՛ կրթութի և զբօսանս, որով պահպանէ զառողջութիւնն, և միւսն՝ քաղէ անտի զպիտոյս ինչ օրական ծախսուց տանն, և ապա գնացեալ ՚ի գործ

իւր՝ կատարեցէ՛ զայն առաւել ժը-
րութեամբ ։

Աշխատիլն ՚ի վերայ գետնոյ ոչ
միայն կրթէ՛ զըզոր մասունս և զան-
դամս, այլ և հոտ գետնոյ և դաւարեաց
նորոգէ և զուարթացուցանէ՛ զկենսա-
կան զօրութիւն մարմնոյ , և ուրախ և
հանգիստ պահէ՛ զմիտս զուարճալի
զբաղմամբ ։

Արթութիւնն սրբէս և իցէ , յիւմ-
մէ և իցէ, տիրապէս հարկաւոր է յոյժ
վասն առողջութեան . և որ անփոյթ
կայ այսմ , թէ և զերծ իցէ ՚ի վտան-
գաւոր ախտից , սակայն չէ հնար նմա
խակապէս վայելել անարատ և առողջ
կեանս , զի զգայ միշտ անկարողութիւն
և խուլութիւն , որ սոռ տակաւ սա-
կաւ առաւելեալ իջուցանէ՛ զնա ՚ի
հոյժ մահու ։

ԳԼՈՒԽ Գ .

Ուսումնասիրական կեանք ։

Ուսումնասիրական կեանքն եւս
ենթակայ է միևնոյն վտանգաւոր հիւ-
անդութեանց և պէտքէս ախտից՝ որ
պէս նստողական կեանքն , զորոց աշ-
դէն ստուցաւ ՚ի նախընթաց գլուխն ,
այլ միայն յաւելլւ ՚ի սմին խորաքննին
մտածողութիւնն զճանր առարկայից ,
որ առաւել փութով մտնէ՛ զկեանս
ուսումնասիրաց քան զնստողականաց .
քանզի սաստիկ մտածողութիւնն յոր-
ժամ պակասի ՚ի մարմնական կրթութեմ ,
հետեանք նորա լինի կարի վտանգա-
ւոր ։ Փորձիւ գիտեմք , զի կարի ու-
շադիր պարսպաւորմն յուսմունս , ՚ի
սակաւ ամս վնաս գործէ գերադանց ա-
ռողջութեան կազմուածոյ , պատճա-
ռելով ախտ ինչ ջղային , զոր բժշկել
անհնարին է ։ Այս և բազումք ՚ի ծաղ-

կաթիթիթ հասակի պատանեկութեան
զրաւին ՚ի կենաց ։

Այնչափ սաստիկ է զօրութիւն մը
տայ ՚ի վերայ ամենայն մասանց մարմ-
նոյ , մինչ զի ՚ի դոյզն ներդործութէ՛ բո-
վանդակ կենսական շարժումն փոփոխի
զի եթէ միտքն ուրախ է և զուարթ ,
կարգ չըննի արեան և հիւթոյ պա-
հին կանոնաւոր , և ամենայն կզկզանք
և աւելորդք մարմնոյ արձակին ըստ
պատշաճի , և մարդ վայելէ յառողջ
և ՚ի քաջակորով կեանս ։ Այլ ուր իցէ
տարտամութիւն և խորախորհուրդ մը
տածութիւն , անդ չընն արեան
և հիւթոյ , և կզկզանք և աւե-
լորդք խափանին ՚ի կանոնաւոր դործո-
ղութենէ իւրեանց , վասն որոյ մշտա-
տե մտածողք հազիւ երբէք վայելեն
զառողջ կեանս , կամ ստանան ոգի զօ-
րութեան , այլ որք հեռի են ՚ի մտա-
ծողութենէ և կեան միշտ ուրախ և
զուարթ մտօք , անկասկած վայելեն
զերկուսն եւս ։

Իբր անդադար մտածողութեամբ
անցուցանեն զկեանս , ՚ի փոքր ամս կո-
րուսանեն միանգամայն զյիշողակա-
նութիւն մտացն , և յառաջ գայ սեւա-
մաղձացին ախտ , որ ապականէ զե-
րեակայութիւնն և հետեւի ջղային տը-
կարութիւն ։

Վերագոյն փորձ կատարելութեմ
ուսումնասէր անձանց ՚ի պահպանել
զառողջութիւն իւրեանց , է ստէպ և
՚ի դէպ ժամու ազատ պահել զմիտսն
՚ի խորաքննին մտածողութենէ , տա-
լով զինքեանս ուրախ ընկերակցութեմ
և զուարճալի և գործունէոյ զբօսանաց ։

Փոխանակ ձեռնարկանելոյ ՚ի բն-
նել զընութիւն յարակցութեան , որ
կայանայ ՚ի մէջ մտաց և մարմնոյ , կամ
՚ի խնդրել զեղանակն , սրով նոքա փո-
փոխ ներգործութեամբ օգնեն իրե-
րաց , յիշեսցուք միայն զախտսն , առ-

որսու սու մնասէրք մասնաւորապէս ընդունակ են, և ջանադուր կարգել զմի ջոցսն, որով հնար իցէ արգելուլ զայնս:

Ասու մնասէրք յոյժ են թակայ են յօդաջաւութեան, որ է տաժանելի ակտ մի, որ գլխաւորապէս յառաջ գայ յանմարսութենէ կամ յարգել մանէ բրտանց:

Քանզի յայտ իսկ է, զի որ յառաւօտէ սկսեալ նստի մինչև ցերեկոյ, անհնար է նմա դիւրեաւ մարսել զկերակուն, կամ վարել արտաքս զյաւելլուածս մարմնոյ ըստ կերեալ կերակրոցն, իսկ թարախք՝ որք պարտին արտաթորիլ բրտամբք, մնան ՚ի մարմնի նոյնպէս և հիւթք և չրջան արեան մնան անկատար ՚ի պատշաճ գործադրութիւն իւրեանց, ուստի հետեւին պէտքէս անողջանալի հիւանդութիւնք:

Նաև ուսումնասէրք որպէս և նշտողական արուեստաւորք կարի ընդունակ են բարի և խճի յերկամու նշա կամ յերկուորիս, այլ եթէ է միջոց բժշկութեան այսց, է մի միայն կրթութիւնն ՚ի ձեռն ստէպ միզման, քանզի նստողական անձինք յոյժ սաւառ միզեն, քան որք կրթեն զանձինս ճեմելով կամ հեծանելով ՚ի ձի: Այլ և ստէպ կամ յորդ միզումն ոչ միայն սակաւ առ սակաւ ՚ի դուրս վարէ զքարն կամ զխիճն, այլ և բազում ակտից արգել սայ:

Այսպիսիք որք ոչ փոյթ տանին պատշաճ կրթութեան, ենթակայ են դեղնութեան, անմարսութեան, պակասութեան ակտորժակի, մաշման մարմնոյ, աւերման լերդին և յորդութե մաղախի, որք պատճառին յարգելմանէ պատշաճապէս կատարելոյ զկրդկղանս աւելլուածոց և հիւթոց մարմնոյն:

Այնչայնչափ սաստիկ նպատէ քղային ակտից, որչափ սաստիկ մոտաժողութիւնն, որ ոչ միայն վրդովէ ըզ-

բովանդակ կազմութիւն մարդոյ, այլ և մնասէ կենսական շարժողութեանն, անսոսող առնէ զերեւակայութիւնն և տկարացուցանէ զմիտան: Այսի է՝ զի բազում անգամ անհնարին թաղծութիւն և երբեմն ևս խելագարութիւն տիրէ ՚ի պարապողան ՚ի կարի դժուարին յուսմունս գրականութեան:

Չիք այնպէս մահագուշակ հիւանդութիւն ուսումնասիրաց, որպէս թորացաւութիւնն, զորմէ արդէն յիշատակեալ եմք, թէ այս գործարան չկարէ ըստ արժանւոյն տաքածիլ յաշնըս, որք չունին զպատշաճ մարմնաւորութիւն և ոչ փոյթ տանին ուղղորդութիւն նստելոյ, քանզի յայտ իսկ է զի սէք ընթերցումն կամ գրեն, սովոր են միշտ կորանալ ՚ի վայր, և բազում անգամ սեղմամբ լանջացն ընդ սեղանոյն մնան ընդելկար, որով ոչ միայն մնասի թորն, այլ և սիրան իսկ, և ոսկերք լանջացն:

Անհնար է ումէք վայելել զկատարեալ առողջութիւն, որ ոչ պատշաճապէս մարսէ զկերակուն, քանզի սաստիկ մոտաժողութիւնն և անդադար պարապումն ՚ի ծանր ուսմունս, բառնայ զզորութիւն մարսողութեան, և յատկանութենէ հիւթոյն պատճառին նուաղութիւն, խուլութիւն և մնաս բոլոր կազմութեան մարմնոյ:

Ինդերկար և խորաքննին մոտաժողութիւնն պատճառէ եւս սաստիկ գլխացաւ, պտոյտ գլխոյ, կաթուած կամ անդամագոտութիւն և այլ մահառիթ հիւանդութիւնն: Մարեգոյն միջոց ազատ մնալոյ յայսց դժնդակ տիւտից է ոչ ընդերկար պարապիլ յուսումն ՚ի միում նուալի. և պահել զանձն ՚ի կանոնաւոր կեցութեան, եթէ պատշաճ կերակրովք և կրթութեամբ, և եթէ երբեմն թեթեւ լուծողական դեղորէիւք:

(Հարանուիրութիւն)

ՍՈՒՐԲ ՏԵՂԵԱՅ ԽՆԴԻՐԸ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 3.)

Երեք աւուր յետոյ նամակ մը ըստացաւ Սրբազան Պատրիարքն Վաղի փաշայի հրամանաւ գրուած, որով լուր կուտար թէ, Սիօն լեւան վրայ Հայոց ազգին գերեզմանատան վերաբերեալ բոլոր թղթերն հետն առնելով՝ Յունաց վանքը բարեհաճի երթալ այս ինչ ժաման։

Նշանակեալ ժամանակին գնաց Ս. Պատրիարքն առանց թուղթ մի հետը տանելու։ Հոն գտաւ նաև Վամասկոսի Վաղղիոյ Պ. Հիւսարտոսն Վսեմ Վալի փաշային և Սիւնիքէֆէնտիին հետ։ Օկնի սովորական խօսակցութեան ըսաւ Նորին Վսեմութիւնն, «Բաթրիքէֆէնտի, ինչպէս անցեալ օր յատկապէս խնդրեցիք, թէ քանի որ նք քաղաքս եմք, Սիօն լեւան վրայ ձեր և խորհաց մէջ եղած գերեզմանատան վէճին ալ նայինք, և մենք ձեր խնդրանաց զիջանելով խօսք տուած էինք երկու կամ երեք աւուր յետոյ լուր տալու, ահա այսօր ձեզ լուր տրուեցաւ որ նոյն տեղի վերաբերեալ բոլոր թղթերը առնէք գայք, ահա Պ. Հիւսարտոսն ալ հոս ներկայ է խորհաց կողմէն, ուրեմն հաճեցէք ձեր նոյն տեղեաց վերաբերեալ թղթերը հանել որ տեսնեմք թէ ինչ են, և ձեր մէջը ծագած անհամաձայնութեան պատճառը ի՞նչ է։

«Ինչքան թղթերդ չեբրի, ըսաւ Սրբազան Պատրիարքն, և խորհաց հետ ալ մեր ունեցած անհամաձայնութեան պատճառը ուրիշ բան չէ, միայն մեր իրաւանց յատկատակութիւնն է խորհաց կողմէն, որում կը նպաստէ Տէրութեան կողմէն եղած թղթաւորութիւնները, զոր ան-

ցեալ օր մի ըստ միոջ պատմեցի ձեր Վսեմութեան, զորս կրննել աւելորդ կը համարիմ։

«Ինչո՞ւ համար չեբրիք ձեր թղթերը և պատճառը ի՞նչ է, ըսաւ Նորին Վսեմութիւնն, հապա ի՞նչպէս դատ պիտի վարէք, քանի որ ձեռքերնիդ անոր վերաբերեալ թղթեր չունիք, ըսել է թէ դատերնիդ պիտի կորսնցնէք և մենք ՚ի զուր պիտի հոգնիմք։

«Հարկ չտեսայ, ըսաւ Սրբազան Պատրիարքը, երբէք թուղթ չունենալ ձեւայրնելով ինքզինքն նոյն տեղեաց վերաբերեալ, Սեծագոր Տէրութեան շնորհիւ ոչ մեր դատը պիտի կորսնցնենք, որ ամենայայտնի իրաւունքնիս է, և ոչ ալ ձեր Վսեմութեան ՚ի զուր տեղը հոգնութիւն պիտի տամք, քան լիցի, միայն խնդրեմ, Վսեմ, Տէր, խնդիրը ասդին անդին չճապաղի օտար խնդիրներ մէջ բերելով, ինչպէս որ քանիցս անգամ տեսաք Պրանչիսկեանց ըրած շարժումները, և այս խնդրոյս մէջ անոնց ըրածը այնքան յայտնի անիրաււութիւն է, ինչպէս վերը փոքր ինչ յիշուեցաւ, որուն համար այսօր եւ թէ մենք չբողբենք, ՚ի վաղիւ քարինք պիտի աղւղակեն, ինչպէս յայտնի տեսաք Ս. Յակովբայ, քառասնից Ս. Մարին, և սուրբ Օննդեան տեղեացն, և ուրիշ խնդիրներու մէջ, նոյնպէս այս գերեզմանատան խնդրոյն մէջ Պրանչիսկեանք զմեզ յանհնարինս վշտացուցած են և կը վշտացնեն միշտ, Միս իրաւունքը այնքան արդար ու ճշմարիտ է որ ուրաւ նալու համար մարդ առանց խղճի ըլլալու է, Ի հարկէ կը յիշէք, Վսեմ, Տէր, անցեալ օր այս գործը իմ հետս դատ վարելու պաշտօն ունեցող Պ. Հիւսարտոսին յանձնեցի իմ կողմէս

ձեր Վ սեմութեան ներկայութեանը, և ըսի թէ՛ ես ձեր հետը չսիրի գամ, դուք առանձինն օր մը Վ. Հիւսպատոսն ալ հետեւնիդ առնելով այ ցեղութեան ելէք գոնէ ձեր հարազատ հպատակ Հայոց ազգին սեպհա կանուութեան բռնաբարութիւն տեսնելու համար, ուր Վատինք հիւսիստ կողմը թագաւորական արդար պողտայ ունենալով, որ աւելի յարմար, աւելի մօտ և աւելի դիւրին է իրենց անկէց դուռ չբանալով, անիրաւութար՝ չասացից թէ բռնի. և այն երկու դուռը մէկ տեղ բանալով՝ մեր սեպհական գերեզմանատան վրայ, զմեզ միշտ ոտքի տակ առած են, և միշտ մեր գերեզմանատան մէջէն ճանապարհ ընելով՝ մեր իրաւանց վնաս տալ և փճացնել է մոքերնին անշուշտ:—

«Վելի լաւ չէր ըլլար, ըսաւ Վ սեմափայլ Վալի փաշայն, եթէ նոյն տեղին վերաբեալ թղթեր ունիք, հետեւնիդ բերած ըլլալիք. բայց և այն պէս դուք ձեզէն կ'ըսէք թէ, երբէք նոյն տեղին վերաբերեալ թղթեր բերելու հարկ չկայ, և կոմ երբէք թուղթ չունեցող կը ձեւացնէք դուք զձեզ, ապա ինչ բանի վրայ հիմնելով դատ վարել կ'ուզէք, ուրեմն ձեր իրաւունքը ինչով պիտի պաշտպանէք:—

«Վախ ձեր Վ սեմութեան ներկայութեանը կ'ուզեմ իմանալ թէ այս գործին համար Ֆրանչիսկեանք ինչ կ'ըսեն, և ինչ կ'ուզեն, պատասխանեց Սրբազան Վատրիարքն. ինչ որ կ'ուզեն անոր համեմատ սկսիք խօսիլ: Սենք մեր իրաւունքը հաստատելու եւ Ֆրանչիսկեանց ըրածը բողբոջելն բռնաբարութիւն ըլլալը յայտնելու համար ամենայայտնի փաստեր ունիմք յառաջ բերելու, որոնք ձեր Վ սեմութեան ու-

ղած կարուածագրերէն տկար փաստեր չեն, և կը յուսամ որ նոյն փաստերով հաստատելէս զկնի, չէք ստիպեր զմեզ նորէն նոյն գերեզմանատան վերաբերեալ թուղթեր բերելու իցաւ ձեր Վ սեմութեան պատուական գլխոյն: Ուրեմն, Վ սեմ, Տէր, շնորհք ըրէք մեզ յայտնելու Վատինաց նոյն խնդիրը ձեր Վ սեմութեան բերնով, որ ըստ այնմ խօսեցուցէք:—

«Վախ, ըսաւ Նորին Վ սեմութիւն, Ֆրանչիսկեանք կ'ըսեն թէ, նոյն գերեզմանատունն որ այժմ ձեր ձեռքն է, ձեր սեփականութիւնը չէ:

«Վրկորդ, թէ՛ ձեր և թէ՛ Յունաց գերեզմանատան մէջէն միշտ անցու գարձ կ'ընեն եզեր իրենց պատերը դեռ չքաշած անարգել, եւ դուք ալ չէք արգիլեր եզեր, յը վասն իրաւունք ունեցած են դուռ ալ ձեռքէլ անկից:

«Վրորդ, նոյն ձեր գերեզմանատան մէջէն խալիք — ի՞նչ արքունի ճանապարհ կայ եղեր, որ օրինաւոր ճանապարհ ըլլալուն համար՝ իրենց դուռը այն կողմէն ձգած են որ դիւրութեամբ երթան դան. նա մանուշակ հոն ու խոտատեղի մը ալ կայ եզեր, նոյն տեղն ալ երթալու համար ձեր գերեզմանատան վրայ դուռ ձեռքէլ համարձակած են, ահա Վատինաց ըսածը ասոնք են, հիմա դուք ձեր կողմէն այս երեք կտոր խնդիրներուն վրայօք ինչ որ ունիք դուք ալ խօսեցէք:—

«Վ սեմ, Տէաք, ըսաւ Սրբազան Վատրիարք, նախկին կըտորին պատասխանելով կ'ըսեմ որ՝ նոյն գերեզմանատունը Հայոց ազգին սեպհական իրաւունքն է. ոչ թէ միայն մեր գերեզմանատունը մերն է, այլ իրենց այժմեան գերեզմանատունն անգամ ամբողջ Հայոց ազգինն է, և

իրենք Հայոց ազգէն յափշտակած են. որոց մէկ մասը ի նշան բարեկամութեան նուիրած են մեր նախնիքները իրենց մեռեալները թաղելու համար. երբ տակաւին Սիօնի լեւոան վրայ տեղ չունէին. իսկ մնացեալ մասը ասկէ իբր մէկ դար առաջ⁽¹⁾ բռնուն զօրութեամբ դարձեալ յափշտակած են Վատինք մեր սեպհական տեղէն, զոր այժմ ձեր Վսեմութիւնը եթէ տեսնելու ըլլայ, անշուշտ պիտի ըսէք թէ նոյն Վատինաց գերեզմանատունն ամբողջ Հայոց գերեզմանատան մէկ կտորն է. ուրեմն ինչպէս առանց պատկառելու Վատինք մեր մնացեալ մասին համար կը համարձակին ըսելու թէ նոյն սեպհականութիւնը Հայոցը չէր ։»

Վսեմ. Վալի փաշայն ըսաւ .
 «Շատ լաւ . ուրեմն ինչո՞ւ համար ձեր թղթերը չեբրիք որ՝ ձեր իրաւունքն իսկոյն յայտնուի, որով առանց սը խօսելու առիթ չը մընար, և դուք ալ իսպառ կ'ազատիք այսպիսի գլխացաւութենէ մը ։—

(1) 1774 թուոյն Պօղոս պատրիարքի ժամանակ Վատինք Պօլսոյ Գաղղիոյ գեղականին վատահելով ոտք ելած են բռնութեամբ խլել Հայոց գերեզմանատունն մաս մի, իրաւունք մէջ բերելով թէ ան. կէ իբր 120 տարի յառաջ, այսինքն փրկել 1654 թուոյն Սուրբ Աթոռոյ մէկ փոխանորդը սեղէ. իսկ իրենց ծախած է հարիւր յիսուն զօրթայի. բայց այն ժամանակին կարօտութիւն չունենալով չեն սիրած այն մասին, և հիմակ կ'ըսէին, այն տեղը կը պահանջէր իրաւամբ վաճառման ։ Եւ թէ պէտ Հայոց միաբանութիւնը ի բռնութենէ զօրաւորին ասիպեալ սիրով յանձն առեր է տեղ մի տալու Վատինաց իրենց գերեզմանատան արեւմտեան կողմէն և ոչ անոնց պահանջած մասը, որ Հայ քաղաքացւոց սեփական գերեզմանոցն է, այսու ամենայնիւ չեն կրցած բռնութեամբ խլել զայն մինչեւ 1774 տարին, յորում Համայն Վալի Հատումօօղլու Մէհմէտ փաշայն տէլիք ելած ըլլալով և սուրբ քաղաքս գալով, Վատինք կը գիմեն անոր և անոր չափազանց ագահութիւնը կաշառելով կը յաջողեն ուղած տեղերին անոր ձեռքը գրաւել և թէպէտ Յովակիմ Պատրիարք բողբոսած է Բ. Դուռը, բայց նորա բողբոս այս անգամաւ նման յոյժ եղած չէ ի ցաւ սրտի բովանդակ Ազգիս ։

«Տէր իմ, ըսաւ Սրբազան Պատրիարքը, սուրբ Յակովբայ խնդիրը յուղուած ատենը կը յիշէք անշուշտ, որ ոչ թէ միայն թղթեր, այլ և մեծածառն հին և նոր հրովարտական տեգամ տեսնուելէ զինի՝ դարձեալ Չեր պատուական գլուխը այնքան ցաւցուցին, և իրենց 'նօ, 'նօ, 'նօ' երբէք մեղմացնել չ'ուզեցին. ուրեմն ինչ հարկ կայ ինձ այսօր թուղթ բերելու և խօսելու և աշխատելու իմ սեպհականութիւնս ըլլալը ապագուցանելու համար, քանի որ անոնք ուրիշին իրաւունքը ճանչնալ չեն ուզեր, ուրեմն թող իրենք ապացուցանեն նոյն գերեզմանատան մերը չըլլալը եթէ կրնան ։

«Վսեմ. Տէր, նոյն գերեզմանատան վերաբերեալ թղթերը կ'ուզէք մեղմէ, ինչ հարկ կայ զանոնք ցուցնել, քանի որ նոյն գերեզմանատան մէջ գերեզմանաքարերուն ամեն մէկը մէկ մէկ թուղթ, մէկ մէկ հրովարտակ և մէկ մէկ կալուածագիր են, անդգոյ քարերը անգամ իրենց վրայի հին և նոր տապանագրերովն ինքնին կը վկայեն թէ նոյն գերեզմանատունն իսկ Հայոց սեպհականութիւնն է. եւ թէ յորանչիսկեանք այսպէս յայտանդիման երեւցած Հայոց ազգին արդար իրաւունքն չառնեն, նոյն քարերը լեզուի ելելով պիտի աղաղակեն Վսեմ անոնց այսպիսի անիրաւ վարմունքին համար է, որ արժան չառնայ այս խնդրոյս վերաբերեալ գրերը հետս բերելու, Վսեմ. Տէր, ապա թէ ոչ չկարծէք որ Հայոց ազգը առանց օրինաւոր կալուածագրեր ունենալու տիրած է անոր, քաւ լիցի ։—

«Չեր ըսած խօսքերէն առաջին մասը բաւական իմացուեցաւ. և համարե թէ կիսով չափ լուծուեցաւ խնդիրը, ըսաւ Վսեմ. Վալի փաշայն.

ուրեմն երկրորդ մասին վրայօք ինչ ու-
նիք բերու | ատինաց, որոնք կ'ըսեն թէ
գերեզմանատան պատը գեռ չքաշած՝
ձեր գերեզմանատան մէջէն կուգան
կ'երթան եղեր անարգել, և դուք ալ
երբէք արգելած չէք եղեր, ոյր վտան
անոնք ալ նոյն իրաւամբ համարձա-
կեր են դուռ ձգելու, զոր դուք հի-
մայ արգելել կ'ուզէք, ուստի քանի որ
այս այսպէս է, իրենց իրաւունքն է,
և դուք արգելելու իրաւունք չէք ու-
նենար—բերով նորին | սեմու թիւնը
քովէն ծրարած թուղթ մը առնելով
բացաւ. — ահա նոյն տեղւոյն ճիշդ
յատակագիծն ալ չիսել տուած են
| ատինք, որու վրայ ձեր ուշադրու-
թիւնը կը հրաւիրեմ, բաւ | րբաւ
զան Պատրիարքին : —

« Այո, բաւ | րբաւ Պատրիար-
քն, այդ այգպէս է, բայց ճշմարիտ չէ,
այլ ճշմարտանման է ըսածնին. բայց
և այնպէս նոյն ասացուածները բա-
ւական բացատրութեան կարօտ են,
ոյր վտան նախ ձեր | սեմու թեան նե-
րողամտութիւն խնդրելով բացատրեմ
ձեզ, Տեառք իմ, թէ ինչպէս է—բերով
իրեն քաշել տուած նոյն գերեզմանա-
տան յատակագիծն նորին | սեմու թե
ներկայացնելով որ յար և նման էր մե-
ծաւ մասամբ | ատինաց յատակագը-
ծին, և զոր արդէն ի պատրաստի ու-
նէր իրեն հետ, բաւ. — Այո, քանի որ
| ատինք իրենց գերեզմանատան գեռ
պատ չէին քաշած, ինչպէս Հայոց
և Յունաց գերեզմանատուններն այ-
ժրմ աչքերնուս դիմացն է, նոյնպէս
| ատինաց գերեզմանատունն եւս կու-
խան ոտից էր հասարակաց և անաս-
նոց անգամ արածեղու տեղի, և այն-
պէս մենք և Յոյնք | ատինաց անց ու
դարձը մեր գերեզմանատան մէջէն
արգելած չէինք և չէինք ալ արգելեր
քանի որ երեք ազգաց գերեզմաննե-

րն ալ մի և նոյն անարգութեան մէջ
էր և ամեն կողմ ճանապարհ եղած
էր, Նոյնպէս ալ | ատինք ոչ մեր և
ոչ Յունաց անցուդարձը արգելած
էին իրենց գերեզմանատան մէջէն
և ոչ ալ կրնային արգելել, որովհե-
տեւ միայն սահմանաքարերով որու
չուած էին իրարմէ : Այլ | ատինք
երբ իրենց գերեզմանատան պատը
քաշեցին, որով կերպիւ իւրք արգի-
լեցին իրենց գերեզմանատունէն Հայոց
և Յունաց անցուդարձը, և իրենց
տեղը ապահովեցին նաեւ անաս-
նոց արածելիք ըլլալէ, որու վրայ ու-
րախ եմք և ոչինչ ունիմք ասելիք, այլ
միայն սա է մեր վնասած իրաւուն-
քը, քանի որ իրենց գերեզմանատու-
նը իրենց համար (մուգատուէս) սուրբ
է, նոյնպէս է մերիններն ալ, ինչպէս
իրենք իրենց գերեզմանատան պատ
քաշելով ապահովեցին, նոյնպէս և
մենք պարտիմք մեր տեղերը ապահով-
ցնել մեր պատերը քաշելով : ուրեմն
| ատինք ո՞ր իրաւամբ մեր գերեզմանա-
տան վրայ դուռ կը ձգեն, և ան ալ եր-
կու դուռը մ'իկն, ասոր ո՞ր օրէնքը կը
ներէ : Ո՞ր սիրտ կարէ սոսկալ եթէ | ա-
տինք կ'ուզեն մեր գերեզմանատան մե-
ջէն անցուդարձ ընել ըստ առաջնոյն,
ուրեմն թող բակին իրենց գերեզմա-
նատան նոր շինած պատերը, և առա-
ջին կերպարանքը մոնայ դործը, ինչ-
պէս էր պատ չքաշած ասեն, այն ա-
տեն կրնան դարձեալ իրենց անցու-
դարձը շարունակել մեր գերեզմանա-
տան մէջէն, դարձեալ երբէք չեմք
արգելեր, ոչ մենք և ոչ Յոյնք : —

« Երկրորդ խնդրոյն վրայ ևս ձեր
խօսածներէն բաւական տեղեկութիւն
քաղեցինք, բաւ | րորին վսեմութիւ-
նը, և հասկցուեցաւ ինչ ըլլալը, հի-
մա կը մնայ երրորդ խնդրոյն վրայօք
եւս ձեր տալիք պատասխանները իւ-

մտնալ և տեսնել թէ անոր մէջ եւս
 ինչ գաղտնիք կայ որ այսքան խոժո-
 ռած էք յորանչիսկեաններուն և եր-
 բէք չէք զիջանիր ամսնց խնդրոյն։ —

«Երբորդ խնդիրը, ըսաւ Սրբազան
 Պատրիարքը, բոլորովին պարզ և ա-
 մենայարտնի է, երբ անաշուտապէս
 մտածեմք և քննեմք, հետեւապէս
 իրենց ըսածներուն բոլորովին սուտ
 ըլլալը ինքնին կը յայտնուի։ Սակայն
 կ'աղաչեմ, Վսեմ, Տէր, որ նոյն եր-
 բորդ խնդրոյն վստայօք Վատինաց պա-
 հանջմունքները շնորհք ընէք տեղի ՚ի
 տեղը ձեր բերնովը ըսել ինձ, վասն
 զի Վատինք մօթօք այլ ինչ կը խորհին
 միշտ, եւ բերնով այլ ինչ կը խօ-
 սին, ինչպէս քանիցս անգամ փորձը
 տեսնուեցաւ։ —

«Նորին Վսեմութիւնը դարձեալ
 Վատինաց բերած նոյն գերեզմանա-
 տան յատակագծին վրայ մատր՝ դնե-
 լով՝ ըսաւ. «Վատինք կ'ըսեն թէ՝
 մենք արդէն միշտ Հայոց գերեզմա-
 նատան մէջէն կ'անցնէինք կը դառ-
 նայինք իբր հասարակ պողոտայէն,
 (այսինքն՝ Բարիք — Իլ ամ), զոր ահա
 նշանակած են իրենց յատակագծին
 մէջ,» ըսելով ցոյց տուաւ այն հաս-
 տրիկէի քաշուած սեւ գիծը, որ կը
 ցուցնէր նոյն ճանապարհին տեղը՝
 որ Հայոց գերեզմանատան մէջէն
 կ'անցնէր։ —

«Վսեմ, հիմայ նոյն գծին տեղը
 ճանապարհ կայ, Վսեմ, Տէր, ըսաւ
 Սրբազան Պատրիարքը. բայց ասիկայ
 շատ ժամանակ չէ որ զանցառութիւն
 թող տրուած է ճանապարհ ըլլալու,
 և քանի որ երբք ազգաց գերեզմանա-
 տունն ալ պատ չունէին, ՚ի հարկէ ոչ
 թէ մէկ տեղէ, այլ ամեն կողմէ ճա-
 նապարհ էր թէ մեր՝ թէ Զուռաց և
 թէ Վատինաց գերեզմանատունները,
 որուն կարծիք չկայ երբէք։ Եւ նոյն

գծին տեղին համար Վատինք որ կը
 պնդեն թէ ճանապարհ է, բոլորովին
 սուտ է, և երբէք անկէց օրինաւոր
 ճանապարհ եղած չէ և չկրնար ալ
 ըլլալ։»

Նորին վսեմութիւն ըսաւ. «Վուր-
 կ'ըսէք թէ նոյն տեղը ճանապարհ չէր
 և չէ. բայց Վատինք կ'ըսեն թէ ճա-
 նապարհ է, և ճանապարհ ըլլալուն
 յայտնի նշաններէն ալ մին այն է որ
 կ'ըսեն թէ, դեռ նոյն ճանապարհին յա-
 տակաքարերը (զալորըմ) տեղ տեղ
 կը տեսնուին, զորս Հայք չեն կրնար
 ուրանալ։ — Սերբմն նոյն յատակաքա-
 րերուն համար ինչ կրնաք ըսել, և
 տակէց աւելի հաստատուն փաստ ինչ
 կրնայ ըլլալ, եթէ իրաւ են նոյն յա-
 տակաքարերն, ուրբմն իրաւունք ու-
 նին Վատինք ճանապարհ է ըսելու և
 հետեւապէս դուռ ալ բանալու։ —

«Նոյն իսկ իրենց յատակաքար
 կարծած քարերն են, ըսաւ Սրբազան
 Պատրիարքն, որք յայտնապէս կ'ըս-
 տուգեն ոչ թէ միայն ճանապարհ չըլ-
 լալը, այլ և նոյն քարերուն տակը իսկ
 գերեզման ըլլալը. վասն զի Վատինաց
 յատակաքար կարծելով վկայ բերած
 քարերն իսկ պիտի ստուգեն թէ ի-
 րենց տակը մարդ կայ թաղուած։ —

«Եւ ինչպէս, ըսաւ Նորին Վսե-
 մութիւնն։ —

«Վտանջի, կրկնեց Սրբազան Պատ-
 րիարքն, ընդհանուր սովորութիւն է
 ամեն ժամանակ, ամեն ազգաց, և ա-
 մեն տեղ ուր ուրք որ կը գտնուին
 այնպիսի կարօտ աղքատ կամ անտէր
 մարդիկ, որք ոչ կարեն իրենց գերեզ-
 մանը օրինաւոր կամ որբաքարով չի-
 նել տալ, ոյր վասն կրօնիպաւ ին մանր
 քարեր շարել անոնց վրայ գոնէ տե-
 ղը անյայտ չմտալու համար, նոյն սո-
 վորութեան համեմատ ահա դրուած
 են սաղոյսատակ կարծուած քարերն ալ

—1) գիտէ, որ անտէր տղքատաց կամ
որ անկարող անձանց գերեզմանն են
անոնք. եթէ Պրանչիսկեանք չեն հա-
մոզուիր, ըստձս ստուգելու. համար
հրաման ըրէք, Վսեմ. Տէր, ուր տեղ
որ լատինք սալայատակ կը կարծեն,
թող փորուի, եթէ նոյն քարերուն
տակէն մեռելոց ոսկորներ չելլան, ան-
ձամբ կը վճռեմ նոյն տեղին ճանա-
պարհ ըլլալը: Ի այց եթէ մեռելոց
ոսկորներ ելլելով դարձեալ չեն հա-
մոզուիր Պրանչիսկեանքին չափս յայտ-
նի է, և դարձեալ կը տարակուսին,
Տէր իմ, այն տեղէն կրկին հրաման
ընելու պիտի պարտաւորիք նոյն ճա-
նապարհ ըստձս տեղը ծայրէ ՚ի ծայր
մէկ մարդաշարի խորութեամբ փո-
րել տալու. եթէ մեռելոց ոսկորներ
չելլեն նոյն ճանապարհ կարծուած
ծայրէ ՚ի ծայր փորուած տեղէն ամ-
բողջ իմ սեփնական գերեզմանա-
տունս իրենց կը թողում. եթէ լա-
տինք ձեր Վսեմութեան ներկայու-
թեանը դաշնադրութիւն ընելու կրու-
նան համարձակել. իսկ եթէ ընդհա-
կառակը պատահի, այսինքն՝ մեռելոց
ոսկորներ ելլեն, իրենք ալ իրենց գե-
րեզմանատեղին մեզ թողուն, զոր մեր
գերեզմանատան հետ բազդատելով
հաղիւ չորրորդ կամ հինգերորդ մա-
սը կրնայ ըլլալ: Եթէ կը վստահին ի-
րենց հնարած ստութեանը, թող ա-
տեան գան, և գործադրեմք առանց
ժամանակ անցընելու: —

“Ներեցէք Վսեմ. Տէր, եթէ
Պրանչիսկեանք ինչպէս միշտ նժ, նժ,
նժէն զատ բան ճանաչել չեն ուզեր,
թէ և բոլոր աշխարհ վկայէ թէ ճշ-
մարիտը այս է, բայց և այնպէս եթէ
իմ ստուգած ճշմարտութիւններուս,
որոնք որ աւելի ապացուցական են,
դարձեալ չեն համոզուիր, պիտի ըս-
տիպուիմ իրենց խորհրդով գծուած

իրենց գրէն ելած, իրենց բերած
և ձեր Վսեմութեան յանձնած յա-
տակագծին վրայ յակամայից բռնա-
դատեալ, չըսեմ թէ յարդարութենէ
ստիպեալ, իրենց նշանակած մէկ ան-
հերքելի վկայութիւնը յառաջ բերել-
ընելով 1). Պատրիարքն ձեռքը յատա-
կագծին վրայ երկարցընելով և նոյն
ճ՝ յապարհին տեղը ցուցնող հաստ
սեւ գծին վրայ դնելով, ըսաւ.— Վսեմ.
Տէր, այս գծին տեղին վրայ չէ՞ լա-
տինաց այնպէս թէ ճանապարհ է:

“Եւ յիս, պատասխանեց Նորին Վսեմութիւնն. —

“Աւրեմի, ըսաւ Սրբազան Պատ-
րիարքն, իրենց գծած և ներկայացու-
ցած յատակագծին վրայ վստահ են.
անոր համեմատ խօսինք, և ինչ որ
վճռուի ՚ի հարկէ սիրով պիտի ընեն,
և ամենայն սիրով պիտի ընդունին և
պաշտօնաւոր իսկ ալ են շիտակը խօսե-
լու համար: —

“Ի հարկէ, ըսաւ Նորին Վսեմութիւնն.
քանի որ իրենք գծած և բե-
րած են այն յատակագիծը ըսել է որ
իրենց ուղածին համեմատ գծուած է.
եթէ իրենց մէջէն է գծողը ՚ի հարկէ
քաջ գիտելով գծած է, և եթէ օտար
որ է, ՚ի հարկէ իրենք ըսւ մը հաս-
կըցնելով և որոտմելով՝ գծել տուած
են, եւ կամ տուելի տուագագոյն է
գծողին՝ նոյն իսկ գերեզմանատուն
ները տեսնելով գծելը այս յատակա-
գիծը, ինչպէս ահա դուք ալ կը տես-
նաք, նոյն իսկ տեղւոյն համեմատ չէ.
ինչպէս ահա ձեր քաշել տուածին
գիծերն ալ տար նոյն է, միայն ճանա-
պարհի տեղւոյն գիծը կը պակսի ձեր
գծել տուածին մէջ: Եւ աւելելով թիւն
մի ալ ունի մեր քաշել տուած յա-
տակագծին վրայ՝ անոնց քաշել տը-
ւածը, ըսաւ Սրբազան Պատրիարքը,
վասն զի ամենայն պարագայիւք ու

ընկալուող կերպիւ քաշել առած են . նա մանաւանդ երեք աղբաց գերեզմանատանց սահմանադրութիւնը շանակելէ զինի , գերեզմանադրութիւն անգամ նշանակելով աւելի օրինաւոր բրած են , որ համարէ թէ Վսեմափայլ Տէր , յատուկ յատուածաւ կոչս կողմանէ եղած է այդ , և Նշարդ խնդիրը բողբովին լուծելու համար պատահած է այդ , թէ և իրենք չեն զգացած : Սկսեմ Տեառք իմ , քաջ նկատեցէք սա իրենց ճանապարհը սառած տեղը ցոյցնելու համար քաշած սա հաստ և սեւ գծին , որ Հայոց գերեզմանատան մէջէն կ'անցնի , մեծապէս շնորհակալ պէտք է ըլլամք նոյն ճորանչիսկեաններէն որ զմեզ մեծ տարակուսութենէ և աշխատութենէ ազատեցին . իրենք ահա նոյն գծովը օրինաւորապէս հաստատած են թէ , նոյն ճանապարհը բրած տեղը ճշգրտապէս ինքն ինքն չէ , այլ գերեզմաններ են : —

« Ի՞նչ կ'ըսէք , ըսաւ Վսեմ . Վալի փաշայն , ի՞նչ բանի վրայ հաստատելով զայդ կ'ըսէք , և բաժնեկի ինչով կրնաք ստուգել և հաստատել : —

« Ի՞մենայն զխրութեամբ , վասն զի , ահա նոյն գծով ստուգուած է արդէն , ըսաւ Սրբազան Պատրիարքն , և ինձ ստուգելու աշխատութիւն չէ մնացեր . բոլորով մտաւ նոյն սեւ գծին վրայ գնելով ցուցուց Վսեմ . Վալի փաշային Վատինայ քաշած յատակա-

գծին մէջ նշանակուած Հայոց մասին մէջ այն գերեզմանադարը , որուն իսկ կիսովի վրայէն քաշուած էր նոյն եղջերուաքաղ ճանապարհը ցուցնող հաստ սեւ գիծը , և ըսաւ . — Վաջ գիտեցէք Տեառք իմ , նայեցէք ինչ օրինաւոր պատահած է այս , մի թէ ուրիշ վկայութեան և ըստուգութեան կարօտութիւն մնաց գեռ , ահաւասիկ իրենք իրենց ձեռքը ստուգած են թէ նոյն ճանապարհը բրած տեղը գերեզմանատուն է , և այժմեան գտնուած ճանապարհը ետքէն անցու դարձով հաստատուած է , քանի որ իրենք իրենց ձեռքը այդպէս հաստատապէս վկայած են , ալ ուրիշ ոչ վկայութեան և ոչ ուրիշ ստուգութեան կարօտութիւն մնաց , ալ թող Վատինայ ինչ որ կ'ուզեն թող ըսեն . ահա լիակատար ստուգեցաւ գործն , և այն իրենց բերած յատակագծովը : Եւրոպացաւ Վսեմ , Վալի փաշայն և բոլոր ներկայ գտնուողք , և ըսին . — Ճիշտ այդպէս է , և այս յայտնի ապացոյց է , ուրեմն յայտնի անխրաւութիւն է Վատինայ բրածը և խօսածը , — ըսելով բոլոր այս եղելութիւնը հասկցուցին Պ . Հիւսպատանին , որ արդէն խօսքերուն եղանակէն և յատակագծին վրայ եղած քննութիւններէն և մատնացոյց շարժմանքներէն կիսով չափ հասկցած էր , և նա սկսաւ ժպտել :

(Եւրոպացաւ-Վսեմ-Վալի-ն է)

Ա. Ղ. ՕԹ. Ա. Ի ՈՐ Ն Ի Լ. Ե Ա. Թ. Ն Ն 2 Ի Թ. Ե Ն Ե Ա Յ

« Ոչ է սա թագաւոր փառաց տէր ցօրու թեանց »
ՍԱՂ. ԻՌԱՅ

Ոչ է դա ո՞վ , ի թեւս թեթեւ , դա զօրութեամբ բռն և սաստիկ
Մինչ Անմահին ի սուրբ աթոռ , յերկրէ սրանայ արդ աւանիկ ,
Գմբէթ վերին , գունդ և կամար , երկնից բարձրը նոյն իսկ խորան
Ընդ վեհութեամբ գորոյն գողուստ կան ի յերեք և ի սասան :

Դա թագաւոր ինքն է փառաց
Տէր բարեկար մահկանացուաց :

Ո՛վ դա արդեօք, որ զերդ արփի, ընդ դաշտ երկնից, փայլեալ այսօր
Լուսաշողուն զիւրալ զամպրս, ճախրէ 'ի թռիչ հսկայադոր,
Յաստուածափառ երեսացն՝ հատանին բոց, հուր և շանթիք
Ընդ այն փախչին՝ ահա 'ի դող, արփիցն բոյլք շողջղենիք:

Դա ինքն փառաց՝ է թագաւոր
Երկնի, երկրի տէր ինքնադոր:

Վասն է՞ր դորայն կարմիր վառքն այսք աստուածեան 'ի դոյն բոսոր
Է՞ր գանգրագեղ հերացն հոպոպք ծփեալ զուլամն իւր քլանամոր,
Ընորհաց ահա տեղ ո՞չ տեղան ոսկի կամփիք, և ծաւալին
Յերկնէ 'ի վայր յերկիրս ստորին 'ի փրկութիւն մարդկանս ապին:

Ձի դա ինքն է արքայն փառաց
Բարերար մեծ մահկանացուաց:

Է՞ր դորայն ձորձք և պատմուճան 'ի դոյն արեան ո՞չ, 'ի թափառ
Դեռ ծածունին ահա ծալ ծալ, արփիաճննն ընդ կամարաւ,
Եւ արեան շիթք դեռ նիշ դորայն 'ի սիրտ, 'ի լանջ հաւանիկ
Արպէս ակունս լուսաշողուն փայլին, շողան զի՞ գեղեցիկ:

Ձի թագաւոր է դա փառաց
Տէր բարերար մահկանացուաց:

Իսկ զի՞նչ բարբառ ահեղագոյ, որ ընդ երկնից քառեալ սրբոս
Դժոյղ առեալ դեռ սախալին աստ, անդ ընտ սաստիկ որոտ,
"Իշխանութիւնք, և զօրութիւնք, աթոռք երկնից, պէտք բարձրութեան
Օն, համարաձէք զդրունքս ձեր, բացէք զդրունքն անմահութեան:

Ձի թագաւոր արդ զայ փառաց
Բարերար մեծ մահկանացուաց:

Ընդ այս բարբառ երկնազրդորդ, գահն Ամմահին և մեծ գմբէթ
Ուրտ առեալ տայ արձագանս, ըզնայն կրկնեալ ձայն հետ ընդ հետ,
Եւ սուրբ շրթունք անմահական, հծծեն, մնեն սիրտ 'ի յերկր
"Ո՛վ սա արդեօք արքայ փառաց, և զօրութեանց ո՞վ սա մեծ տէր ւո

— Սա թագաւոր ինքն է փառաց
Բարերար մեծ և մահկանացուաց:

Մահկանացուաց մեծ բարերար, այո՛ դու ես ո՞վ մեծդ Աստուած
Ձի դու և եթ, լոկ առ տէր մեր, ողլի աղլի տարար վշտաց,
Հայր և Աստուած, քո է երկինք, քո է այդ դրունք, քեզ միշտ միայն
Քեւ ընդ դրունքդ մարդիկ մտցեն, միշդ յայտնհետ հօրդ յովհեան:

Քանզի միայն դու ես Աստուած
Հայր բարերար մահկանացուաց:

Իսկ արդ 'ի մէջդ դու որ մեկնիտ, ո՞վ տէր Աստուածդ արդարութեան
Բայց տիրազգեաց մեր այս սրտից, միտիմար կացցէ ո՞վ քո փառան,
Կամ ո՞վ արդեօք տաւաղեցէ, քո այս փոքրիկ հոտ ապիկար
Եւ 'ի խաղաղ ժողովեցէ 'ի փրկութեան քո տողաւար:

Ո՛հ, սուրբ Հոգին ճշմարտութեան
Ձի այս իսկ էր քո վերջին բան:

Ընդ այդ ուղի լուսաշաւիղ, յոր դնադդ այժմիկ ո՞վ մեծդ Աստուած
Ո՛վ մեզ լիցի աւաջնորդ քաջ, կամ ո՞վ կալցէ ըզմեր ձեռաց,
Եւ զմեզ տարեալ ո՞վ հանգուցէ, յարքայութեանդ անդ 'ի խորան
Ձոր սոգորդաց քեզ միշտ երկիր, դու խոստացար տալ յաւիտեան:

Նայն իսկ հոգին կենդանարար
Հէգ մահացուացս տէր բարերար:

Դու խոստացար շոյտ առաքել, զօրութիւն նոր յերկնէ յերկիր
Եւ միկըտեւ ըզմեղ 'ի լոյս, և 'ի կենաց բաժակ հրաղբ,
Աւտի օձցին երբ մեր ճակատք, և այս մեր սիրտք միկըտեւոյն
Այնու կենաց անմահական լուսով քոյսով աստուածային:

Որով լիցուք էրբ մեք տաճար
Սրբոյ հոգւոյդ անմահորար:

Ոհ, օրսագինս ես գոչեցի . . . երբ շրթունքս էր 'ի թրթիւ :
 Ըստուածային յաւնէն իմ փնէր տհա ձայն . մեղձ և սիրալիր ,
 « Պարմանիդ ինձ երկիրպապու , զն 'ի լեռնէդ էջ Ձիթենեաց
 Երթ և հանգիր յԵրուսաղէմ , մինչ զգեռուցուս դու 'ի բարձանց

Զօրութիւն նոր կենդանարար

Զի սուրբ հոգւոյն լիցիս տաճար » :

Լըսայ . . . և դեռ ես պըշուցեալ կայի 'ի նա երբ սիրալու
 Ահա յաչացս կալու զնա բաբէ , մի ամպ տպիտակափառ ,
 Յոյս մեծ 'ի սիրտ , ճակատ եղեալ խոնարհութեամբ ես 'ի գետին
 Գոհ զտեառնէ : Երուսաղէմ ապա իջի զբարձագին :

Եւ աստ սպասեմ ես դալըստեան

Սրբոյ հոգւոյն ճշմարտութեան :

Կարալէք Տ . Սիմաւեան :

1871 Սեպտեմբեր 6

յԱՆՏԱՐԱՐՈՒՄ

ՀԱՐՅԱՔՆՆ ՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՊԱՐԳԵԻԱԲԱՇՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԵՍ

'Ներկայ ամսոյս 9—17 անընդհատ
 կատարուեցաւ Ս . Լթուոյս Ժա-
 ռանգաւորաց Վարժարանի հարցա-
 քննութիւնը , ըստ իւրաքանչիւր մա-
 տակարարեալ ուսմանց և լեզուաց :
 Հարցաքննութիւնը հրապարակական
 լինելով՝ այս մասին կանխաւ ազգա-
 րարութիւն եղած էր՝ թէ միաբանից
 և թէ այլ ուսումնասէր անձանց , յո-
 րոց ոմանք երբեմնապէս և ոմանք
 շարունակ պատուեցին վարժարանը
 իրենց ներկայութեամբ և անաչառ
 քննութիւն : Ըմենապատիւ Ս . Պատ-
 րիարքը , իւր յոգնաթիւ զբաղմանց
 պատճառաւ , երկու օր միայն կարո-
 ղացաւ նախագահել հարցաքննութիւնը .
 իսկ միւս աւուրց մէջ՝ սոյն պարտքը
 անձանձրոյթ սիրով կատարեց Վեր .
 Իսահակ Ս . Ըբքեպիսկոպոսը :

Հարցաքննութեան աւարտումէն
 զկնի , Ս . Սահակայ և Ս . Սարովլայ՝
 երանաշնորհ թարգմանչաց տօնախմբ-
 բութեան օրը , կատարուեցաւ պար-
 դեւաբաշխութեան հանդէսը , որուն
 ներկայ էին , բաց 'ի Ս . Լթուոյս Սի-
 րաբաններէն , նաեւ ականաւոր հայ-

ազգիք քաղաքիս , Բրուսիոյ հիւպա-
 տոսարանի դիւանագլխին , Սպիտլերի
 հռչակաւոր Բնկերութեան անդամ-
 ներէն ոմանք և Բուքրեշի նորեկ
 հայ ուխտաւորք :

Հանդէսը սկսաւ Վարժարանի
 հոյկաբանութեան և գծագրութեան
 դասատու Պ . Կ . Եղորձեանի ատե-
 նախօսութեամբ , որուն յաջորդեցին
 Ժառանգաւորաց ճառերը , երկու-
 հատ Հայերէն և մի հատ Վաղղիա-
 բէն : Հայերէն կարդացողքն էին՝
 Վէորդ Սարգսեան Ըրասկերցի և
 Կարապետ Թովմասեան Չանազ-Վա-
 լեցի , իսկ Վաղղիաբէն՝ Պօղոս Յակո-
 բեան Չանազ-Վալեցի : Կարդաց-
 ուեցաւ նաեւ մի տաղաչափութիւն
 Ս . Թարգմանչաց անեղծ յիշատակին
 համար յօրինուած :

Երբ ճառախօսութիւններն աւար-
 տեցան , Վարժարանի Տեսուչ Սեւ-
 քիսեդեկ վարդապետն կարգաց աշա-
 կերտաց անուանական ցուցակը , որ
 պատրաստուած էր ոչ թէ դասական
 կարգաւ , այլ անխտրաբար իւրաքան-
 չիւրոց աշխատասիրութեան և հար-
 ցաքննութեան մէջ ստացած թուա-
 նշաններուն համեմատ , ինչպէս որ
 պարգեւներն կամ մրցանակներն իսկ՝
 որոշուած էին նոյն համեմատութիւն :

Ահաւասիկ նոյն ցուցակը :

Ս'ըջանալ է .

Գէորգ Տ . Յարութիւնեան Իմաստէլի :

Պօղոս Յակոբեան Չանապ-Վալէցի :
Թադւոր Գրիգորեան Աղբիւնու-
պօլսեցի :

Կարապետ Թովմասեան Չանապ-
-Վալէցի :

Գաբրիէլ Պօղոսեան Լազիստացի :
Լէւոն Կարապետեան Կ . Պօլսեցի :

Ս'ըջանալ է .

Ներսէս Պաղտատարեան Աթապալի :
Յարութիւն Լսացեան Թաւրացի :
Յարութիւն Սահակեան Վանեցի :
Խաչատուր Ստեփանեան Սեւեմէնցի :

Ս'ըջանալ Գ .

Գէորգ Սարգսեան Լրապկերցի :
Կարապետ Տ . Յովհաննիսեան
Թրակացի :

Կարապետ Սիրտչեան Լազիկացի :
Յովհաննէս Խաչատուրեան Սալա-
թիացի :

Սարգիս Ստեփանեան Թաւրացի :
Պետրոս Պետրոսեան Տիգրանա-
կերտցի :

Գրիգոր Կիրակոսեան Առանցի :
Անդրանիկ :

Յարութիւն Պաղտատարեան Աթա-
թապի :

Յարութիւն Սանուկեան Առանցի :
Սարգիս Գրիգորեան Կէլիպօլի :

Ներէի :

Յակոբ Լէւոնեան Սանիսացի :
Լեւոնա Սարգիսեան Շամախեցի :
Սիսակ Լեւոնեանց Սեբաստացի :

Սոյն դատակարգութեան համե-
մատ բաշխուեցան պարգեւները . յե-
տոյ Ս . Պատրիարքը ատենախօսու-
թեամբ յորդոր և քաջալեր կարգաց
ուսուցիչներուն և աշակերտներուն ,
հայրական օրհնութեամբ օրհնեց ա-
մենքը , սպա հանգիստակալք սկսան
աչքէ անցնել աշակերտաց գծագրու-
թիւններն ու նկարները , և այսպէս
աւարտեցաւ հանդէսը :

Կարգացուած ճառերէն այժմ կը
տողաբերէր միայն գաղղիարէնը , հան-
դերձ թարգմանութեամբ . իսկ յա-
ջորդ թուով կը խոստանանք հրատա-
րակել հայկաբանութեան դասատուի
ատենախօսութիւնը , որ իւր գեղե-
ցիկ պարունակութեամբ արժանի է
մտադիր ընթերցման :

Ամենայարիւր Սբազան Հայր , Գեր .
Տեառք , Պապոսարքան Հայր և Պարոնայք :

Թե և մեծ համարձակութիւն
մ'է մեզ համար , այսպիսի աւուր
մէջ , ատեն ելնել և ճառախօսել
Ձեր առջեւ օտար լեզուաւ . սակայն
վստահ լինելով Ձեր ներողամտու-
թեան վրայ , կը քաջալերուիմ ներկայ
ակմբիս մէջ ամեն անոնցմէ , որք ի-
րենց լուսաւոր գաղափարներով ,
գաղղիարէն լեզուի ուսումը մուծած

Monseigneur, Honorables Prélats, Vé-
nérables Pères et Messieurs!

C'EST presque une témérité à
nous, dans un jour comme celui-ci, de
venir nous exprimer devant vous dans
une langue qui n'est pas la nôtre; mais
soutenus que nous sommes par vos re-
gards indulgents, nous puisons un su-
jet d'encouragement dans la présence
à cette assemblée, de ceux-là mêmes
qui, dans leurs vues éclairées, ont ins-

են Վարժարանիս մէջ և կը սրտաշարժուին :

Կը կարգանք , որ տաղանի տղաւնին՝ ձիթենեւոյ կանանչ ձիւղ մը բերաւ Վոյին , որ տեսնելով զայն՝ շատ ուրախացաւ , գուշակելով որ ջրհեղեղին ջրերը՝ այլ եւս չեն ծածկեր երկրի երեսը : Ինչպէս աղաւնին, նոյնպէս և մեր վրիւռեցանք ագիտութեան տղմուտ ջրերէն , որ իբրեւ ջրհեղեղ կը ծածկէ տակաւին աշխարհիս մեծ մասը : Հորհրէլ Չեր հայրական խնամոց , Վահանուն Հայրապետ , և առատաձեռնութեամբ մեր սիրելի Լլգգայնոց , մեր հասակակից հաղորաւոր մանկանց մէջէն՝ մենք պատուարան գտանք այն օրհնեալ տաղանին մէջ , ուր կը վայելէնք ամեն խնամք :

Սենք հաւատի ենք , որ մեր նորավարժ սխաւածքը , մեր խոնարհ թոթովանքները , իբրեւ կանանչ ուտեր՝ անասորբերութեան պիտի հասնդիպին Չեր կողմէն : Վասն զի մեր յառաջագիմութիւնը, նորոգի ալ փառնաքի , ճշմարիտ նշան մ'է , որ այժմ այլ եւս ընկղմած չենք մենք որդիտութեան ամօթալի ջրերուն մէջ : Լպահով ենք , որ այս առթիւ պիտի ժպտիք դուք այսօր մեր մանկական աշխուժին և եռանդեան վրայ :

Կը խոստովանինք մենք , որ մեր կեանքը կը սկսի կրթութեամբ , զոր յուք մատակարարել կուտաք մեզ՝ ամեն մասամբ : Լքարեւ՝ առաջ մենք կ'ապրէինք , ինչպէս ամեն մանուկներ . բայց մեր կեանքը իրական և ճշմարիտ չէր : Սենք կ'ապրէինք առանձնական կամ մարմնաւոր կեանքով միայն , իսկ մտաւոր և բարոյական կեանքը կը սրտիսէր մեզ : Եւ իսկ էր որ Սեծին Լլգբոսանդրի ըսել կուտար ամենայն իրաւամբ և արդարութեւ ,

piré et patronent l'enseignement du Français dans cet Etablissement .

Il est dit, qu'autrefois, la colombe de l'arche rapporta à Noé un rameau vert d'olivier, et que celui-ci, en le voyant, en fut tout joyeux, reconnaissant par là que les eaux du déluge ne couvraient plus la face de la terre. De même que cette colombe, nous avons été sauvés, nous aussi, des eaux fangeuses de l'ignorance, qui couvre encore, comme un déluge, la plus grande partie du monde; et, grâce à vos soins paternels, Illustre et Généreux Pontife, ainsi qu'à la générosité de notre chère nation, nous avons été recueillis, de préférence à des milliers d'autres enfants de notre âge, dans cette arche bénie où vous nous conservez.

Nos humbles débuts, qui sont comme autant de rameaux verts, ne sauraient trouver, nous en sommes certains, d'indifférence dans Votre cœur, car nos progrès, si petits qu'il soient, doivent être pour vous un indice assuré, que nous ne sommes plus engloutis, à cette heure, par les eaux de la honteuse ignorance; aussi nous flattons-nous, que ce vous sera, en ce jour, un motif pour sourire à notre jeune ardeur .

En effet, la vie commence pour nous, par l'instruction que vous nous faites donner, ici, sous toutes les formes; auparavant, nous existions bien, à la vérité, comme tant d'autres, mais nous ne vivions réellement pas entièrement: nous n'avions que la vie animale, la vie intellectuelle, la vie morale nous manquait. C'est ce qui faisait dire au Grand-Alexandre, avec beaucoup de raison et de justesse, qu'il était plus redevable à Aristote son Maître, qu'au

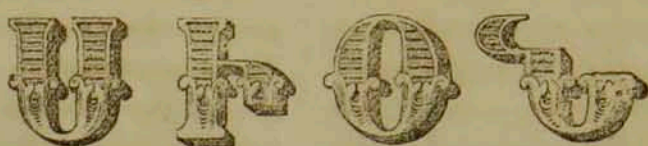
Յ Լ Ն Կ

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

Սամարացին .	121
Կարգադրութիւն առողջութեան .	128
Սուրբ Տեղեաց խնդիրը .	133
Ըղծաւորն ի լեռանն Չիթենեաց .	139
Հարցաքննութիւն և պարզեւաբացխութեան հանդէս .	141
Ստանախաղբահանք .	144

ԲԼԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԼՅՄԱՆԻ

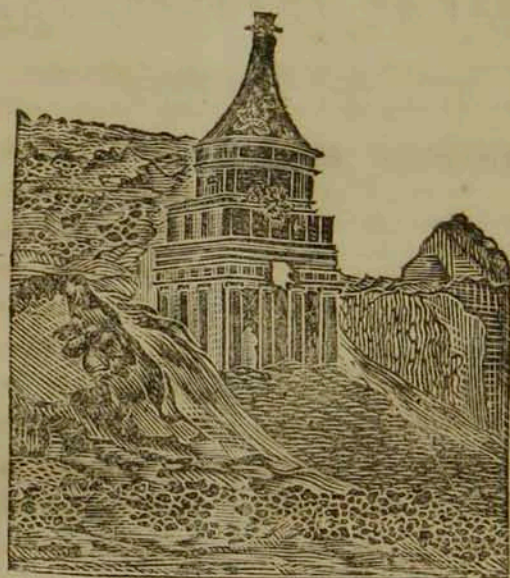
- Ա. Սիօնը ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեսէ բաղկացեալ մեկուկէս ութածալ լիզիով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մեծխալցէ : Հանդերձ ճանապարհի ծախքովը կանխիկ վճարելի :
- Գ. Զատ տետրակ առնել ուղղը : պէտք է ամեն մէկ տետրին չորս դա-
հեկան վճարէ :

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՋԳԸՅԻՆ ԻԸՆԸՍԻՐԿԸՆ ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸՔԸԿԸՆ

ՎԵՑԵ ԲՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐԶԸՆ ՄԻԸՄԵԸՅ

ՅԵՐՈՒՍԸՂԻՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1871